

LAIHIAN KUNNAN VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMA 2022

SISÄLLYS

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat
 - 1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus
 - 1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma
 - 1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet
 - 2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet
 - 2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot
 - 2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua
 - 2.4 Arvoperusta
 - 2.5 Oppimiskäsitys
 - 2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus
 - 2.7 Laaja-alainen osaaminen
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri
 - 3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet
 - 3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt
 - 3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen
 - 4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys
 - 4.2 Pedagoginen dokumentointi
 - 4.3 Monipuoliset työtavat
 - 4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä
 - 4.5 Oppimisen alueet
 - 4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia
5. Lapsen tuki
 - 5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut
 - 5.2 Yhteistyö tuen aikana
 - 5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa
 - 5.4 Lapsen tuen arviointi
 - 5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana
 - 5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa
 - 7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. **Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5.** Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustalaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustalain muuttamisesta, s. 30–31

Laihialla varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kuntakohtaisena ja se koskee koko varhaiskasvatuksen kenttää, joissa varhaiskasvatusta toteutetaan; päiväkodit, perhepäivähoito (ja ryhmäperhepäivähoito), avoin varhaiskasvatustoiminta (leikkitoiminta) sekä yksityinen varhaiskasvatus. Lisäksi jokainen varhaiskasvatusryhmä laatii oman ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman. Esiopetuksen oppilaat kuuluvat varhaiskasvatuksen piiriin esiopetusajan ylittävän ajan jälkeen ja Laihian kunnan varhaiskasvatussuunnitelma koskee myös tätä aikaa.

Laihian varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomenkielisenä. Tarvittaessa se käännetään ruotsin- tai englanninkieliseksi. Laihian varhaiskasvatussuunnitelma on nähtävänä Laihian kunnan verkkosivuilla. Paperiset versiot Laihian löytyvät varhaiskasvatuksen toimipisteistä, varhaiskasvatuksen johtajalta, päiväkodin johtajilta, perhepäivähoidonohjaajalta sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelma voidaan lähettää vanhemmille DaisyFamily-sovelluksen kautta.

Laihian varhaiskasvatussuunnitelma on valmistunut työryhmässä, johon on osallistunut osa varhaiskasvatuksen työntekijöistä. Jokaisella varhaiskasvatushenkilöstöön kuuluvalla on ollut mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen ja kommentointiin. Huoltajille on lähetetty kysely varhaiskasvatuksen tehtävistä, tavoitteista ja arvoista. Huoltajat saivat kertoa, millaiset asiat tekevät varhaiskasvatuksesta lapselle hyvän paikan kasvaa, kehittyä ja oppia ja millä tavoilla huoltajat ja lapset voisivat osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun.

Huoltajilla voivat osallistua Laihian paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin sekä kehittämiseen vuosittaisten kyselyiden kautta. Lasten rooli Laihian varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnissa ja kehittämisessä tapahtuu kuuntelemalla ja havainnoimalla lapsia, heidän toiveitaan ja tarpeitaan sekä keräämällä heiltä palautetta erilaisten projektien tai toimintatietojen jälkeen. Henkilöstön osallistuminen arviointiin ja kehittämiseen tapahtuu luvussa "Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa" kuvatulla tavalla.

Yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen, sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa on toteutettu varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kyselyn sekä yhteistyöpalaverien kautta. Näissä palaverissa on tuotu esille uuden varhaiskasvatussuunnitelman tuomat velvoitteet sekä sen aiheuttamat muutokset varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Yhteistyötahojen kanssa on kartoitettu erilaisia yhteistyön muotoja ja tapoja. Näkökulmana yhteistyössä on lapsen etu ja kokonaisvaltainen hyvinvointi. Yhteistyötä eri tahojen kanssa on kuvattu tarkemmin Toimintakulttuuri -luvussa. Suunnitelmaprosessin myötä esimerkiksi yhteistyö on tiivistynyt ja selkiytynyt, yhteistyölle on luotu uusia foorumeita ja toimijoiden ymmärrys toistensa työstä on lisääntynyt. Lisäksi on perustettu monialainen (mukana sivistys ja kasvatus, sosiaali- ja terveystoimet, tarvittaessa eri alojen terapeutit) Varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevä työryhmä, joka kokoontuu kaksi kertaa vuodessa. Yhteistyötahoilta saadun palautteen perusteella myös siirtymävaiheista pyritään tekemään sujuvampia erillisen tiedonsiirtolomakkeen avulla. Jo ennestään Laihialla toimii erilaisia yhteistyöfoorumeita, kuten Lasten ja nuorten kuntoutustyöryhmä ja Lastensuojelun työryhmä. Näissä yhteistyömuodoissa on mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja, tarvittaessa mukaan voidaan kutsua myös muuta varhaiskasvatuksen henkilöstöä.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaan yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

⁵ Varhaiskasvatustalaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatustalaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatustalaki 22 §

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma

- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Laihian paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa kirjoitettaessa on pyritty huomioimaan eri toimintamuotojen erityispiirteet. Kasvattajien tulee kuitenkin edelleen huomioida oman varhaiskasvatusryhmänsä erityispiirteet sekä lasten ikä varhaiskasvatussuunnitelmaa toteuttaessaan.

Laihian varhaiskasvatussuunnitelmaa kirjoitettaessa on tutustuttu Laihian kunnan laatimaan Lastensuojelulain mukaiseen lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Siinä varhaiskasvatusta koskeviksi strategisiksi tavoitteiksi on määritelty erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen, varhaisen puuttumisen lisääminen varhaiskasvatuksessa, lasten kielellisten ongelmien varhainen tukeminen sekä kiusaamisen ennaltaehkäisy. Laihian varhaiskasvatussuunnitelmassa nämä tavoitteet näkyvät erityisesti luvussa Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki; paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään, että Laihialla otetaan käyttöön kolmiportainen tuki. Näin otetaan samalla huomioon myös esi- ja perusopetuksessa käytössä oleva kolmiportainen tuki ja mahdollistetaan lapsen eheä oppimisen polku. Päätös kolmiportaisesta tuesta myös lisää varhaista puuttumista sekä lasten kielellisten ongelmien varhaista tukemista. Laihian varhaiskasvatuksen Kiusaamisen vastainen suunnitelma valmistui syksyllä 2019.

Laihian kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma kokoaa yhteen toimenpiteet naisten ja miesten välisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi kunnan henkilöstöpolitiikassa, mutta ei ota kantaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen laajemmin kunnan palvelujen järjestämisessä.

Laihian kotouttamisohjelman mukaan maahanmuuttajien alle esikouluikäisillä lapsilla on oikeus varhaiskasvatukseen. Lisäksi ohjelmassa todetaan, että varhaiskasvatus toimii luontaisena kielikylpynä, jolloin varhaiskasvatus on oleellinen osa lapsen koutoutumista ja kielen omaksumista. Ryhmässä arkisissa toimissa tapahtuvan oppimisen lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tukea lapsen suomen kielen oppimista tarpeen mukaan yksilö- tai ryhmämuotoisesti. Toistaiseksi Laihialla ei ole varhaiskasvatuksessa omaa S2 -opetussuunnitelmaa.

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmalista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. **Myös** lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet **asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne** kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja **oppimisympäristöillä** tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. **Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.**²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. **Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin.** Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen **ja arviointiin** osallistuvat **tarvittaessa** myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja **hyvinvoinnin** tuki, sen toteuttaminen **sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi.** Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. **Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä **varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti.** Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta **sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta** on arvioitava **ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa.** Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen **ja tukitoimien vaikuttavuuteen.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
 - lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
 - lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
 - mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
 - lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
-
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
 - tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Laihialla jokaiselle lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajilla on vastuu siitä, että varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kaikille lapsille. Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa vastuu on perhepäivähoidonohjaajalla. Varhaiskasvatuksen johtaja on vastuussa, että yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan määräaikaan mennessä. Ryhmän koko henkilöstö osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin. Laihialla on sovittu, että lasten varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut eli vasukeskustelut voi päiväkodissa käydä myös varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laatii ja keskustelut käy perhepäivähoitaja. Perhepäivähoidonohjaaja tukee hoitajia suunnitelmien laatimisessa. Myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan. Varhaiskasvatuksessa aloittavalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma tulee tehdä kahden kuukauden kuluessa aloittamisesta.

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat muodostavat oleellisen osan pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Onkin tärkeää, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelmista tulee työkaluja, jotka ovat jatkuvassa käytössä. Samalla lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjattuja pedagogisia tavoitteita arvioidaan; onko henkilöstön pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet toteutuneet käytännön arjessa ja miten. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmiin on kirjattava tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla. Kun tavoitteita kirjataan, mietitään samalla myös pedagogiset toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Huoltajien kanssa käytävissä varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa tavoitteiden toteutumista arvioidaan; mikä on onnistunut / mitä voisi tehdä toisin. Pedagogisten tavoitteiden toteutumista arvioitaessa merkittävässä roolissa ovat arjen havainnot ja dokumentit lasten toiminnasta, ajatuksista ja oppimisesta. Dokumenttien avulla mietitään myös uusia suuntaviivoja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on lain mukaan selvitettävä ja otettava huomioon myös lapsen mielipide. Lapsen toimintaa, ajatuksia ja oppimista havainnoimalla ja dokumentoimalla sekä lapsen kanssa dokumenteista keskustelemalla saadaan selville heidän mielipiteensä ja näkemyksensä.

Lapselle tarjotaan oikea-aikainen ja lapsen tarpeisiin vastaava tuki. Tuen muodot perustuvat kolmiportaiseen tukeen. Lapsen erityisen ja tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös. Päätöksessä tuodaan ilmi tukimuodot, varhaiskasvatuksen järjestämispaikka sekä tukipalvelut. Laihialla päätöksen tekee lapsen varhaiskasvatustyöryhmän esihenkilö.

Laihialla lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on perhepäivähoidossa vielä toistaiseksi paperisena lomakeena. Ryhmäperhepäivähoidossa ja päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat tehdään Daisymanager -sovellukseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja, joka tulee säilyttää ryhmässä huolellisesti. Lapsen ollessa varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa säilytetään lukitussa tilassa lapsen varhaiskasvatuksen yksikössä. Perhepäivähoidon huoltajille annetaan varhaiskasvatussuunnitelmasta kopio. Muissa hoitomuodoissa vanhemmat saavat varhaiskasvatussuunnitelman Daisymanagerista. Lapsen siirtyessä esiopetukseen alkuperäiset lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat arkistoidaan päiväkodeissa ja perhepäivähoidon osalta kunnanvirastossa. Lapsen siirtyessä toiseen varhaiskasvatustyöryhmään tai esiopetukseen, täytetään lapsesta tiedonsiirtolomake. Mikäli lapsen varhaiskasvatussuunnitelman siirtyminen esiopetukseen on välttämätöntä, suunnitelma kopioidaan esiopetukseen. Esiopetuksen henkilöstö huolehtii, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään esiopetuksen päätyttyä kunnanviraston arkistoon. Mikäli lapsi ei enää osallistu varhaiskasvatukseen (muutto, pikkusisaruksen syntymä tai muu

syy), siirretään lapsen alkuperäinen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoon. Alkuperäinen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa täytyy säilyttää arkistossa 10 vuotta. Laihialla varhaiskasvatussuunnitelmien arkistointipaikka on Laihian kunnanviraston arkisto.

Mikäli lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Henkilöstön osaaminen lääkehoidon antamisessa varmistetaan koulutuksella yhdessä terveydenhuollon henkilöstön kanssa. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Laihian lasten varhaiskasvatussuunnitelma lomake pohjautuu Opetushallituksen tekemään lasten varhaiskasvatussuunnitelman malliin sekä tähän liittyviin ohjeistuksiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomake löytyy liitteistä.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustoin mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoitossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatustalvuuja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatustalvuuja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielihyvänsä, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolakia⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakia⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;

4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. **Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.**

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti **varhaiskasvatuksen erityisopettajan** palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, **lasten** neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. **Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat.** Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa **noudatetaan** henkilöstön mitoituksien ja ryhmien enimmäiskokoon **sekä tukeen** liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaana varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien **koulutus ja** osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatustalaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, **erityisopettajat**, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustalain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan **ja lapselle annettavan tuen** suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

Laihian kunta järjestää varhaiskasvatusta päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa ja perhepäivähoitona hoitajien omissa kodeissa. Vuorohoitoa järjestetään kahdessa ryhmäperhepäivähoidon yksikössä. Lisäksi kaksi yksityistä palveluntuottajaa tarjoaa ryhmäperhepäivähoitoa omissa yksiköissään. Kunnallista varhaiskasvatusta täydentävänä palveluna Laihialla on käytössä varhaiskasvatuksen palveluseteli, jota voi käyttää yksityisessä varhaiskasvatuksen toimipaikassa, jonka kunta on hyväksynyt palveluntuottajaksi.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa ja edistää lasten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Laihialla tavoitteita toteutetaan kunkin toimintamuodon vahvuuksia hyödyntäen. Laadukkaan ja monipuolisen toiminnan järjestämisessä otetaan huomioon lapsen ja perheiden tarpeet. Kaikille lapsille taataan mahdollisuus saada tarvitsemaansa tukea mahdollistamalla varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki koko varhaiskasvatukselle toimintamuodosta riippumatta. Yhteistyö eri toimintamuotojen välillä näkyy mm. yhteisten koulutusten muodossa, tilojen yhteiskäytössä, erilaisissa työryhmätyöskentelyissä, erilaisten osaamisten jakamisena ja yhteisten tapahtumien järjestämisessä. Yhteistyötä eri toimintamuotojen kanssa tulee kehittää edelleen.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

Laihialla varhaiskasvatuksen aloittaminen on merkittävä tapahtuma lapsen elämässä. Varhaiskasvatuspaikkoja jaettaessa otetaan huomioon perheen toiveet ja lapsen tarpeet. Ennen varhaiskasvatuksen aloittamista on tärkeää tutustua päiväkotiin / ryhmäperhepäivähoitoon / perhepäivähoitopaikkaan riittävästi. Tutustumisen määrän tarve riippuu lapsesta (ikä, persoona, erityistarpeet jne).

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksen toimintamuodosta tai -yksiköstä toiseen joko pysyvästi tai vara- ja vuorohoidon vuoksi, hyvällä ennakkoinnilla ja huolellisella pienryhmien suunnittelulla turvataan mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet. Perheille järjestetään mahdollisuus käydä tutustumassa tulevaan paikkaan ennen siirtoajankohtaa. Varhaiskasvatuksen toimintamuodosta toiseen siirryttäessä henkilökunta täyttää yhteistyössä huoltajien kanssa jokaisesta lapsesta tiedonsiirtolomakkeen tulevaan yksikköön. Lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kannalta tarvittava tieto sekä lapsen vasu siirretään vastaanottavaan ryhmään. Tarvittaessa voidaan pitää lisäksi yhteinen palaveri.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen tiedonsiirto on tärkeää. Se tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma toimitetaan tulevaan esiopetusyksikköön. Tarkemmin tiedonsiirron käytänteistä näissä nivelvaiheissa on kerrottu luvussa Monialainen yhteistyö.

Arvoperusta 2.4.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, **inklusiiviset periaatteet** ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatuslain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuisen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itsen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen

oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaistun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. **Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa**⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus,

tasa-arvo

ja

moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu **moninaiselle kulttuuriperinnölle**, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden

monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen luoda edellytyksiä hyvälle kasvatussyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Laihialla varhaiskasvattajat sitoutuvat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittuihin arvoihin. Näiden arvojen lisäksi Laihian varhaiskasvatuksen arvopohja muodostuu kasvattajien arvojen lisäksi huoltajien tärkeinä pitämistä arvoista. Arvoista turvallisuus on tärkeää; lapsella on oikeus psyykkiseen ja fyysiseen turvallisuuteen vuorovaikutussuhteissaan ja varhaiskasvatusympäristössään. Laihian varhaiskasvatuksessa pyritään järjestämään tutut ja pysyvät ihmissuhteet mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi lapsilla on oikeus kuuntelemaan ja läsnä olevaan aikuiseen. Näin lapselle muodostuu tunne, että hänestä välitetään ja hänet huomioidaan yksilönä. Oikeudenmukaisuus näkyy toisten kunnioittamisena ja arvostamisena sekä lasten tasapuolisena kohteluna. Tärkeää on myös, että kasvattajat suhtautuvat lapsiin positiivisesti, tukevat lasten itsetunnon muodostumista sekä kannustavat lapsia.

LAIHIAN VARHAISKASVATUKSEN ARVOJA

Varhaiskasvatuksessa lapsella tulee olla oikeus olla lapsi. Hänellä tulee olla mahdollisuus kasvaa, kehittyä, leikkiä ja oppia omista yksilöllistä lähtökohdistaan yhteisön jäsenenä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tarjota lapsille monipuolista, virikkeellistä, lapsen ikätasolle sopivaa toimintaa. Kasvattajien tulee myös havaita lapsen mahdolliset tuen tarpeet. Laadukkaan varhaiskasvatuksen pohjana on huoltajien ja varhaiskasvattajien välinen yhteistyö, jonka tulee olla avointa ja rehellistä. Yhteistyön tavoitteena on lapsen etu.

Oppimiskäsitys 2.5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Laihian varhaiskasvatuksessa lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista, jolle pohjan luovat lapsen kokemus turvallisuuden tunne ja positiiviset kokemukset. Onnistumisen ilo, myönteiset kokemukset ja positiivinen palaute edesauttavat oppimista. Oppimista tapahtuu jatkuvasti niin arjen rutiinien ja toistojen kautta, kuin monipuolisessa ja virikkeellisessä toiminnassakin vuorovaikutuksessa ympäristön ja muiden ihmisten kanssa. Oppimisessa hyödynnetään lasten mielenkiinnon kohteita. Näitä pohditaan, ihmetellään ja tutkitaan yhdessä. Lasten tekemiä aloitteita kehitellään yhdessä eteenpäin, ja heille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa toimintaan. Leikillä on suuri merkitys lasten arjessa, ja se on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia, ja lasten leikkien toteutumista halutaan tukea monipuolisesti.

Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus 2.6.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja

oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja **lapsen tuelle (luku 5)** asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää **ja osa pedagogista toimintaa**. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Laihialla kasvatus, opetus ja hoito muodostavat ehyen kokonaisuuden, johon pedagoginen toiminta perustuu. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka on käytännön toimintaa, joka tulee esille arjen kulttuurisissa käytännöissä sekä lasten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa. Koska kasvatus, opetus ja hoito nivoutuvat toisiinsa kiinteästi, se tarkoittaa käytännössä sitä, että pedagogiikka näkyy kaikissa päivän tilanteissa: pedagogisen toiminnan kannalta yhtä merkityksellisiä ovat ne tilanteet, jotka tapahtuvat ruokailussa, ulkoilussa, leikkihetkissä kuin ohjatuissakin tilanteissa. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten toiminnassa sekä eri toimintamuodoissa.

Laaja-alainen osaaminen 2.7.

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan **kuusi** toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- monilukutaito
- **digitaalinen osaaminen**
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Jokainen osa-alue pitää sisällään tavoitteet, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintaa **Laihialla**. Tavoitteet asetetaan varhaiskasvatuksen toiminnalle, pedagogisille järjestelyille sekä oppimisympäristölle. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet haastavat arvioimaan kasvattajien omaa toimintaa sekä varhaiskasvatuksen tehtävää ja tavoitteita. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet yhdessä oppimisen alueiden kanssa ohjaavat kasvattajia monipuolisen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Laihialla varhaiskasvatuksen henkilöstö havainnoi lapsen toimintaa. Havainnoimalla saadaan tietoa lapsen kokemuksista, osaamisen ja ajattelun kehitysvaiheista sekä lapsen oppimistyylistä. Havaintojen pohjalta voidaan suunnitella ja toteuttaa riittävän haastavaa sekä lapsen ajattelua ja oppimista kehittävää toimintaa lasten mielenkiinnon kohteet, ideat ja tarpeet huomioiden. Kasvattajien tehtävä on luoda varhaiskasvatuksessa sellainen oppimisympäristö, joka innostaa ja kannustaa oppimaan. Kasvattajien herkkyyys kuunnella lasta luo pohjaa kannustavalle ja innostavalle oppimisympäristölle. Oleellista on myös huomioida leikin merkitys uuden oppimiselle ja ajattelun kehittymiselle.

Laihialla varhaiskasvatuksessa lasten ajattelua ja oppimista vahvistetaan mm. seuraavin keinoin:

- Annetaan lapselle lupa kysyä, ihmetellä, kyseenalaistaa, aikuiset kannustavat lasta siihen
 - Arvostetaan ja kannustetaan lasta; ”harjoitus tekee mestarin”, ”yritetään uudelleen”
 - Lapsella on oikeus monipuolisiin kokemuksiin leikissä ja toiminnassa
 - Aikuiset ovat läsnä havainnoiden ja osallistuen lasten leikkeihin ja kiinnostuksen kohteisiin
 - Projektiluonteinen työskentely, suuremmat kokonaisuudet, tutkiminen, lapsista lähtevät kiinnostuksen aiheet, liikunnallisuus osaksi varhaiskasvatuksen päivää
-
- Leikin kautta oppiminen ikätaso huomioon ottaen
 - Pienryhmät antavat enemmän rauhallista aikaa ajattelulle, keskittymiselle ja mielekkäille oppimismahdollisuuksille
 - Erilaisten kirjojen ja pelien avulla
 - Jatkuva dokumentointi auttaa kasvattajia ja huoltajia havainnoimaan lapsen ajattelua ja oppimista
 - Kootaan kasvunkansio, jonka avulla myös lapset voivat tutkia, havainnoida ja arvioida omaa ajatteluaan ja oppimistaan

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Laihian varhaiskasvatuksessa luodaan oppimisympäristö, jossa jokaista kuunnellaan ja jokaisen kulttuuritaustaa arvostetaan. Kasvattajien omilla asenteilla ja arvoilla on suuri merkitys, joten heidän on tunnistettava omat kulttuuriset arvonsa ja uskomuksensa sekä ymmärrettävä oman suhtautumisen merkitys. Omasta ja muista kulttuureista tulee kertoa realistisesti ilman stereotyyppioita tai negatiivisten tunteiden herättämistä. Kasvattajien tulee ymmärtää ja hyväksyä erilaisten kulttuuristen arvojen ja käyttäytymisnormien väliset erot.

Taito olla vuorovaikutuksessa tai ilmaista itseään edellyttävät sosiaalisia taitoja. Sosiaalisten taitojen osataitoja ovat mm. kyky tunnistaa ja ymmärtää omia sekä toisten ihmisten tunteita, asettua toisten ihmisten asemaan ja ottaa heidät huomioon, toimia vuorotellen ja yhteistyössä sekä tehdä kompromisseja. Lapset tarvitsevat tukea ja ohjausta sosiaalisten taitojen harjoittelussa ja oppimisessa. Varhaiskasvatuksessa tuleekin opettaa lapsille sosiaalisia taitoja useissa arjen tilanteissa toistuvasti, pelkkä ryhmässä oleminen ei riitä. Sosiaalisia taitoja voi opettaa mm. opettamalla empatiaa, opettamalla leikkitaitoja, roolileikkien ja mallittamisen avulla, luomalla ryhmään hyvä ryhmähenki, kuvien käyttäminen tilanteiden tukena.

Laihialla varhaiskasvatuksessa lasten kulttuurista osaamista, vuorovaikutusta ja ilmaisua vahvistetaan mm. seuraavin keinoin:

- Kasvattajien myönteinen suhtautuminen kulttuuriseen moninaisuuteen
- Tutustutaan avoimin mielin ja arvostavasti oman ryhmän eri kulttuureihin ja kieliin
- Tutustutaan suomalaiseen kulttuuriin, huomioidaan siihen liittyvät juhlat ja juhlapäivät, kuten pääsiäinen, jouluku. Mikäli ryhmän lapsilla on muita tärkeitä juhlia omassa kulttuurissaan, otetaan myös ne huomioon
- Tutustutaan laihialaiseen kulttuuriin ja lähiympäristöön (nuukuus, murre, luonto): tarinoiden, kuvien, esineiden, tapojen ja musiikin avulla ja mahdollisuuksien mukaan osallistutaan Laihian päivään, Laihian markkinoille sekä muihin tapahtumiin
- Käytetään hyödyksi mahdollisuuksien mukaan kunnan eri palveluita: kirjasto, Santeri Alkion kotitalo ja pihamaa, Laihian kotiseutu- ja nuukuurenmuseo, Hulmin puisto ja vanha kasarmialue, nuorisoseurat ja nuorisoseuramuseo, Laihian kirkko ja kirkkomuseo
- Perehdytään lapsen omaan kulttuuriin, kotiseutuun, elämäntapoihin, historiaan ja yhteiskuntaan kulloisenkin lapsiryhmän koostumuksen mukaan: esim. juhlien, erilaisten leikkien ja pelien avulla, mutta myös arjen tilanteissa, kuten ruokailuissa
- Perheiden erilaiset uskonnot ja elämäkatsomukset huomioidaan toiminnassa
- Lapsella on oikeus tutustua, suunnitella, toteuttaa, kokea ja arvioida eri leikkejä, musiikkia, kirjallisuutta, taidetta ja esiintymisen eri muotoja
- Rohkaistaan lasta kertomaan ja ilmaisemaan itseään
- Toisten kunnioittaminen, erilaisuuden kunnioittaminen, syrjintäkielto
- Kasvattaja toimii vuorovaikutuksen mallina sekä harjoittelee lasten kanssa toisen asemaan asettumista ja ristiriitatilanteiden selvittämistä lapsen ikätason mukaan

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Laihiolla lasten itsestä huolehtimista ja arjen taitoja vahvistetaan mm. seuraavin keinoin:

- Edistetään kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia
- Kannustetaan lapsia omatoimisuuteen ja itsenäistymiseen ikätason mukaisesti
- Laajennetaan lapsen tunnesanavarastoa ja opetetaan nimeämään tunteita
- Harjoitellaan tunteiden tunnistamista, autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä
- Opetetaan lasta tunnistamaan muiden tunteita
- Rohkaistaan ja ohjataan ratkaisemaan ristiriitatilanteita keskustelemalla
- Turvallisuustaidot eri ympäristöissä ja tilanteissa esim. liikenneturvallisuus ja pelastussuunnitelma
- Ehkäistään kiusaamista

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen

taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Laihian varhaiskasvatuksessa monilukutaito pohjautuu yksinkertaisiin asioihin, kuten kirjojen lukemisesta, kuvien katsomisesta tai ympäristön tutkimisesta. Monilukutaito tarkoittaa erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaito tarkoittaa sitä, että osaa yhdistää tiedon palaset kokonaisuuksiksi. Lisäksi se tarkoittaa taitoa tulkita ja arvioida tietoa sekä tuottaa sitä. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten kuvallisuuden, peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaidon kehittyminen on tärkeä perusta ajattelun ja oppimisen taitoihin koko elämän varrelle.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. **Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten** koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea **lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta**.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Laihian varhaiskasvatuksessa tieto- ja viestintäteknologian tarkoituksena on tukea kasvattajien pedagogista työtä. Lisäksi sen avulla lasten omat ideat ja ajatukset saadaan helpommin näkyviksi. Opetuksellisten pelien avulla voidaan tukea lasten oppimista. Tieto- ja viestintäteknologian avulla kasvattajat voivat havainnoida lasten oppimisprosesseja tarkemmin ja kehittää omaa pedagogista osaamistaan. Lisäksi tieto- ja viestintäteknologian avulla voidaan dokumentoida varhaiskasvatuksen arkea ja tuoda sitä enemmän näkyväksi myös huoltajille. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät tasa-arvoa elämässä ja ovat tärkeitä tulevaisuuden kansalaistaitoja. Tieto- ja viestintäteknologian käyttäminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä oppimisympäristöjen, työtapojen sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Laihiolla varhaiskasvatuksessa lasten monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista vahvistetaan mm. seuraavin keinoin:

- Kasvattajat antavat mallia lapsille monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologian taitojen oppimiseen
- Annetaan lapsille mahdollisuus tutustua tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin lasten ikä sekä saatavilla oleva laitekanta huomioon ottaen
- Annetaan lapsille mahdollisuus tutustua kirjoihin, lehtiin ja muihin painettuihin teoksiin lasten ikä huomioiden

- Annetaan lapsille mahdollisuus tuottaa itse materiaalia (esimerkiksi sadutus, kuvien ottaminen)
- Nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä yhdessä lasten kanssa
- Käytetään arjessa kuvia, esineitä, viittomia, rytmityksiä ja näiden yhdistämistä kielen ja vuorovaikutuksen tukena
- Tutustutaan erilaisiin viesteihin äänien, kuvien, satujen, elokuvien kautta
- Innostetaan lapsia tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa ympäristöissä
- Hyödynnetään digitaalista dokumentointia leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa
- Opetellaan mediakriittisyyttä (esim. ikärajat, mediasta saadun tiedon luotettavuus)
- Opetetaan monipuolista, turvallista sekä eettistä TVT:n (tieto- ja viestintäteknologian) käyttöä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Laihian varhaiskasvatuksessa nähdään, että lapsella on oikeus osallistua ja vaikuttaa jokapäiväiseen toimintaan. Tämä tarkoittaa, että lapsen tulee saada kokea hyväksyntää ja kunnioitusta omana persoonanaan. On tärkeää, että lapsi oppii ilmaisemaan ajatuksiaan ja ideoitaan ja sitä kautta pääsee aktiivisesti vaikuttamaan asioihin erilaisten yhteistyömuotojen ja päätöksentekotapojen kautta. Tulemalla kuulluksi, lapsi motivoituu ja kokee itsensä tärkeäksi. Tätä kautta hänelle kehittyy myönteinen kuva itsestään. Osallistuessaan lapsi oppii näkemään itsensä yhteisön jäsenenä, jolla on merkittävä ja mielekäs rooli. Osallistumisen kokemus estää ulkopuolisuuden tunnetta ja turhautumista.

Osallisuus ei tarkoita yksittäisen lapsen toiveiden mukaan toimimista, vaan osallisuuteen kuuluu myös taito huomioida muut. Osallisuudessa on kyse kaikkien ryhmän jäsenten näkemysten huomiomisesta sekä yhteisen, kaikkia tyydyttävän ratkaisun löytymisestä.

Laihiolla varhaiskasvatuksessa lasten osallistumista ja vaikuttamista vahvistetaan mm. seuraavin keinoin:

- Lämmin ja välittävä ilmapiiri, kaikki tulevat kuulluiksi (kasvattajan sensitiivisyys, lapsi tärkeä sellaisena kuin on)
- Kasvattajien tehtävä on ottaa tasapuolisesti huomioon lasten ideoita ja aloitteita ryhmän toimintaa suunniteltaessa
- Pienryhmätoiminta – rauhallisempi tilanne - kaikkien ääni paremmin kuuluviin
- Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat perustana toiminnan suunnittelulle; huoltajien ja lasten mahdollisuus tuoda esiin toiveita ja ideoita

- Lasten vasuista koottu ryhmävarhaiskasvatussuunnitelma perustana toiminnalle
- Kannustetaan auttamaan ja kuuntelemaan toisia
- Yhteisiä sääntöjä ja sopimuksia pohditaan ja otetaan käyttöön

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. **Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.**

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä

- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet 3.1.

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytän-

nöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. **Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.**

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus

kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään **moninaista** kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa **kulttuureista ja katsomuksista** sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Laihialla varhaiskasvatuksessa myönteisellä toimintakulttuurilla ja sen arvioimisella sekä kehittämisellä on keskeinen merkitys varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteiden saavuttamisessa. Tärkeän perustan toimintakulttuurin kehittämiseksi luovat inklusion, oppivan yhteisön, kestävä kehityksen, yhteisöllisyyden ja turvallisuuden periaatteet. Myönteinen toimintakulttuuri ja varhaiskasvatushenkilöstön keskinäinen yhteistyö luovat perustan positiivisen pedagogiikan, lasten osallisuuden ja tasa-arvon toteutumiselle sekä lasten leikkien ja kaveritaitojen edistämiseksi. Edellä mainittujen lisäksi toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena on huomioida tärkeänä voimavarana lapsen kodin ja varhaiskasvatuksen välinen kasvatusyhteistyö.

Inklusiivista toimintatapaa toteutetaan tukemalla varhaiskasvatyksiköissä ja lapsiryhmissä inklusion taustalla vaikuttavien arvojen toteutumista, kuten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen. Inklusiota toteutetaan myös tukemalla yhteisöllisyyden ilmapiiriä ja luomalla ryhmän lapsille sosiaalisen osallisuuden, yhteenkuuluvuuden sekä lasten hyväksytyksi tulemisen kokemuksia. Yhteisöllisyyden tunnetta lapsiryhmään luodaan hyvällä me-hengellä ja tavoittelemalla sitä, että ryhmän kaikilla lapsille syntyy tunne ryhmään kuulumisesta. Tavoitteena on leikkiin kannustava toimintakulttuuri, jossa ymmärretään leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Toiminnassa hyödynnetään yksikön tiloja monipuolisesti ja mahdollistetaan leikki vaihtuvassa ympäristössä. Kasvattajien tavoitteena on luoda esteetön oppimisympäristö, jossa leikkejä rajoittavia tekijöitä ei ole ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja. Lasten sosiaalista osallisuutta ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksia tuetaan myös sillä, että lasten erilaisuus hyväksytään ja ryhmän kasvattajat tukevat lasten kaverisuhteita sekä leikkitaitoja.

Kasvattajat pyrkivät kohtaamaan lapset tasa-arvoisesti yksilöinä ja rohkaisevat lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen liittyviä stereotyyppisiä rooleja sekä ennako-odotuksia. Kasvattajat antavat lapsille tilaa olla oma itsensä ja kunnioittavat myös heidän itsemäärittelyoikeuttaan. Jokaisella lapsella on varhaiskasvatuksessa oikeus tulla hyväksytyksi ja arvostetuksi sellaisena kuin on. Lasten kanssa keskustellaan aiheista, joita lapset itse nostavat esille, kuten esimerkiksi perheiden moninaisuus ja millaisia omat/kavereiden perheet ovat. Kaikista seksuaalisuuteen liittyvistä ai-

heista keskustellaan lapsen ikään ja kehitystasoon sopivalla tavalla ja kasvattajien tehtävä on miettiä, miten asioista puhutaan. Varhaiskasvatuksessa voidaan hyödyntää keskusteluiden tukena esimerkiksi Väestöliiton tai Pikku Kakkosen sivuilta löytyvää materiaalia. Lisäksi kasvattajat tunnistavat lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä ja puuttuvat niihin hienotunteisesti sekä johdonmukaisesti. Varhaiskasvatuksessa myös suunnitelmallisesti ehkäistään ja puututaan kiusaamiseen. Myönteisellä sekä kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Oppivan yhteisön periaatteita toteutetaan lasten kanssa lapsiryhmissä. Kasvattajat osallistuvat lasten leikkeihin, ohjaavat leikkejä tarvittaessa, ”istuvat lattialle” mukaan, tukevat vuorovaikutustaitoja leikeissä mukana olemalla ja auttavat ristiriitojen käsittelyssä. Kasvattajat ja lapset oppivat yhdessä ja toisilta sekä jakavat yhdessä ajatuksia. Yhteisöllisyyttä vahvistetaan ohjaamalla lapsia kiinnittämään huomiota omiin ja toisten tunteisiin, huolehtimaan kavereista sekä kokemaan myötätuntoa. Lasten kanssa pyritään löytämään eri asioiden yhteyksiä toisiinsa ja havaitaan omien tekojen vaikutus omaan yhteisöön ja myös laajemmin.

Laihialla kulttuurinen ja katsomuksellinen moninaisuus nähdään voimavarana ja lasten kanssa tutustutaan kulttuurien, katsomusten sekä kielten moninaisuuteen ryhmästä nousevien tarpeiden ja mielenkiintojen pohjalta. Tapoja tähän voi olla esimerkiksi erikielisten ruokalorujen, laulujen, lorujen, leikkien opettelu tai valitsemalla teemaksi jokin maanosa tai kulttuuri. Kielitietoisuutta lisätään mahdollisuuksien mukaan, ryhmän lasten kulttuuri- ja kielitausta huomioiden, rohkaisemalla lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti, ja antamalla aikaa ja mahdollisuus kielenkäytön eri tilanteisiin. Kulttuurista ja katsomuksellista moninaisuutta sekä perheiden moninaisuutta arvostetaan. Lasten kanssa keskustellaan ja käsitellään ihmisten erilaisuutta/samanlaisuutta, luonteenpiirteitä, persoonallisuuksia sekä erilaisia perheitä, kulttuureja ja katsomuksia. Näitä voidaan käsitellä mm. leikkien, satujen, askarteluiden, nukketeatterin ja draaman kautta sekä erilaisten projektien ja teemojen kautta. Kasvattajat keskustelevat erilaisista ajattelu- sekä toimintatavoista rakentavasti ja luovat/kehittävät yhdessä myös uusia toimintatapoja.

Kestävä elämäntapa huomioidaan varhaiskasvatuksen kaikessa toiminnassa. Varhaiskasvatuksen toiminnassa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Lasten kanssa esimerkiksi mietitään miksi ja miten roskia kierrätetään ja mitä tapahtuu roskille, joita ei laiteta roskikseen ja opetellaan sähkön sekä veden kohtuukäyttöä. Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on luoda lapsille myönteisiä luontokokemuksia sekä elämyksiä ja luoda perustaa lapsen hyvälle luontosuhteelle esimerkiksi toteuttamalla metsäretkiä tai tutustumalla, havainnoimalla ja tutkimalla lähiympäristöä. Tavoitteena on viedä oppimisympäristöjä mahdollisuuksien mukaan myös ulos.

Lasten hyvinvointia ja turvallisuutta edistetään varhaiskasvatuksessa tukemalla lasten liikunnallisia sekä terveellisiä elämäntapoja. Varhaiskasvatusyksiköiden toimintakulttuuriin kuuluu lasten päivittäisen ja monipuolisen liikkumisen lisääminen niin varhaiskasvatusyksiköiden sisätiloissa kuin ulkona esimerkiksi erilaisten liikuntaleikkien, ulkoleikkien, metsäretkien, taukojumppien, musiikki- ja satuliikunnan sekä lorujen avulla. Toimintayksiköiden sisä- ja ulkoympäristöä muokataan sekä kehitetään lasten liikkumista tukevaksi, esimerkiksi tekemällä erilaisia liikkumiseen kannustavia ratoja, poistamalla lasten liikkumista estäviä tekijöitä esimerkiksi huonekalujen ja leikkien sijoittelu sekä hankkimalla varhaiskasvatusyksikköön palloja, hyppynaruja, maaleja ja muita liikkumista tukevia välineitä. Varhaiskasvatuspäivän aikana kaikissa lapsiryhmissä annetaan lapsille mahdollisuus

päivälepoon ja rauhoittumiseen sekä tarjotaan terveellistä sekä monipuolista ravintoa. Tämän lisäksi terveellisiä elämäntapoja lapsille opetetaan esimerkiksi erilaisten teemojen ja projektien kautta, tekemällä yhteistyötä erilaisten yhteistyötahojen kanssa tai yhdessä lasten kanssa leipomalla ja kokkailemalla.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin toteuttaminen ja kehittäminen rakentuu pedagogiselle johtamiselle. Pedagoginen johtaminen on mm. varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arvioimista ja kehittämistä. Laihialla pedagogisesta johtamisesta yksikötasoilla vastaavat varhaiskasvatuksen johtaja, päiväkodin johtajat ja perhepäivähoidon ohjaaja. Päiväkodeissa ryhmän pedagogisesta johtamisesta vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat. Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa pedagogisesta johtamisesta vastaavat perhepäivähoitajat yhteistyössä esihenkilöiden kanssa. Varhaiskasvatusyksikön johtaja hyödyntää oman toimintayksikkönsä toimintakulttuurin kehittämisessä varhaiskasvatuksen vuosisuunnitelmaa, ryhmävasuja, kehityskeskusteluita, tiimipalavereita ja pedagogisia palavereita sekä säännöllistä ryhmien toiminnan havainnointia ja palautteen antoa.

Toimintakulttuurin kehittymistä arvioidaan Laihialla varhaiskasvatussuunnitelmien avulla, joihin sisältyy tämän asiakirjan lisäksi lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat ja lapsen mahdolliset tuen asiakirjat sekä ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmat. Lisäksi toimintakulttuurin kehittäminen ja arviointi sisältyy varhaiskasvatuksen kehittämis- ja arviointityöhön, jota on kuvattu tarkemmin tämän asiakirjan luvussa 7. Toimintakulttuurin kehittämistä ja arviointia toteutetaan Laihialla varhaiskasvatuksessa myös säännöllisten pedagogisten palaverien ja tiimipalaverien sekä tiimisosuimusten muodossa.

Pedagogisten palaverien tarkoitus on varmistaa inklusion, kestävän kehityksen sekä muiden toimintakulttuuriin kuuluvien ja tämän asiakirjan tavoitteiden toteutuminen sekä varhaiskasvatuksen jatkuva kehittäminen. Pedagogisissa palaverissa keskustellaan esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden käytännön toteutumisesta sekä siitä millaisissa asioissa on onnistuttu ja millaisissa asioissa on vielä kehitettävää. Lisäksi pedagogisissa palaverissa työstetään ajankohtaisia asioita ja ideoita sekä huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta. Yhdessä keskustellaan palautteen merkityksistä ja siitä, miten asioita voidaan kehittää palautteiden mukaisesti. Kaikkien pedagogisten palaverien lähtökohtana on taata laadukasta varhaiskasvatusta Laihian lapsille.

Tiimipalaverissa Laihian varhaiskasvatuksessa jokainen varhaiskasvatustiimi tekee toimintakauden alussa tiimisosuimuksen. Se myös tarkistaa, jos kesken toimintakauden tiimin kokoonpanossa tapahtuu muutoksia. Tiimisosuimuksen avulla tuetaan varhaiskasvatusryhmän yhteisöllisyyttä ja tiimin kasvatusyhteistyötä. Tiimipalaverissa yhdessä mietitään ja arvioidaan sekä kehitetään toiminnan toteutumista esimerkiksi oppivan yhteisön, inklusion ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Tiimipalaverissa kasvattajat keskustelevat yhdessä esimerkiksi siitä, että mikä toimii ja mikä ei toimi sekä toteutuvatko toiminnassa kunkin lapsen omat varhaiskasvatussuunnitelmat ja niihin kirjatut lasten tarpeet sekä mielenkiinnon kohteet. Lisäksi tiimipalaverissa keskustellaan ja arvioidaan toteutuvatko ryhmävasut ja onko toiminta lapsiryhmän tarpeiden mukaista ja mietitään miksi asioita tehdään lasten kanssa. Tiimipalaverissa arvioidaan sekä kehitetään myös jokaisen kasvattajan omaa toimintaa ryhmän kanssa ja keskustellaan onko se varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista. Tiimipalaverissa kasvattajat myös suunnitteleva tulevaa toimintaa lasten sekä ryhmän tarpeiden pohjalta ja arvioivat sitä, miten oppimisympäristöt mahdollistavat pedagogiikan toteutumisen. Varhaiskasvatustoiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua.

Edellä mainittujen näkökulmien lisäksi kasvattajat havainnoivat, dokumentoivat ja tukevat lapsia sekä heidän leikkejään ja vuorovaikutusaloitteitaan. Toimintakulttuuria kehitetään siten, että kasvattajat keskustelevat ja pyrkivät tunnistamaan leikkiä rajoittavia tekijöitä, esimerkiksi päiväjärjestys, henkilöstön työvuorot ja lasten hoitoajat. Kasvattajat huolehtivat, että lapset osallistuvat leikkien kehittelyyn. Kasvattajat auttavat leikkien kehittämisessä ja luovat yhdessä lasten kanssa pitkäkestoisia leikkejä. Kasvattajat poimivat lasten ideoita/ ajatuksia/ mielenkiinnonkohteita leikkiaiheiksi ja luovat yhdessä lasten kanssa leikkiympäristöjä lasten tarpeiden mukaan, yhdistäen siihen oppimisen osa-alueita ja laaja-alaista osaamista. Erilaiset projektit ja teemat edesauttavat pitkäkestoisien leikkien toteutumista ja eri osa-alueiden sekä tavoitteiden yhdistämistä.

Kasvattajat huomioivat jokaisen lapsen erilaiset tarpeet päivittäin. Lapset kohdataan sensitiivisesti ja heidän kuuntelemiselle varataan tilaa sekä aikaa. Kasvattajat vahvistavat lasten osallisuutta aktiivisesti auttamalla kaikkia lapsia ilmaisemaan omia mielipiteitään ja ajatuksiaan. Kasvattajien velvollisuutena on tarvittaessa tukea lasten vuorovaikutusta tarvittavin keinoin, kuten esimerkiksi kuvakommunikaation ja tukiviittomien avulla sekä non-verbaalista viestintää havainnoimalla. Lapsille mahdollistetaan omaan toimintaympäristöön vaikuttaminen ja lasten aloitteiden tekemistä kasvattajat tukevat sanoittamalla niitä ja keskustelemalla niistä sekä positiivisen palautteen, kannustuksen ja rohkaisun avulla.

Kasvattajat kannustavat ja mahdollistavat lasten osallisuuden toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä lasten tulee saada oman ikätasonsa ja edellytysten mukaisesti tuoda ilmi omia ajatuksiaan, ideoitaan ja mielipiteitään. Ryhmän kasvattajat auttavat lapsia myös arvioimaan oman osallisuutensa toteutumista. Yhteisen toiminnan suunnittelun ja arvioinnin tukena voidaan käyttää apuna esimerkiksi sadutusta, valokuvaamista, videoimista, kuvien käyttöä, lastenkokouksia, yhteisiä suunnitteluhetkiä tai erilaisia äänestyksiä.

Kiusaamisen vastainen suunnitelma

Laihian varhaiskasvatuksessa on käytössä kiusaamisen vastainen suunnitelma, joka löytyy kunnan kotisivuilta. Kiusaamisen ehkäisy on osa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja tapahtuu koko lapsiryhmän tasolla. Hyväksyvä ja kunnioittava sekä myönteinen kaikkien osallisuuden varmistava toimintakulttuuri ja sen kehittäminen on yksi merkittävimmistä tekijöistä kiusaamisen ehkäisyssä varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä. Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehittymisen sekä oppimisen edellytys on, ettei hän joudu kohtaamaan lapsiryhmässään turvattomuutta tai kiusaamista. Laihialla kiusaamisen vastaiseen suunnitelmaan on määritelty seuraavanlainen tavoite kiusaamisen ehkäisemiseksi: *”Tavoitteenamme on saada lapselle aikaan kokemus hyvästä sekä turvallisesta varhaiskasvatus- ja esiopetuspäivästä. Lapsiryhmissä tavoitteenamme on ehkäistä kiusaamista lapsille ratkaisutaitoja opettamalla, suunnitelmallisesti tilanteisiin puuttumalla ja huoltajien kanssa yhteistyötä tekemällä.”*

Kiusaamista ehkäistään kasvattajien läsnäololla ja havainnoinnilla, lapsille tunne- ja kaveritaitoja opettamalla, lasten kanssa yhdessä lapsiryhmän säännöt sopimalla sekä erilaisiin ristiriitatilanteisiin puuttumalla. Lapsille opetetaan, että kaikenlainen kiusaaminen on aina väärin ja samalla rohkaitaan kertomaan kiusaamisesta aikuiselle sekä kannustetaan ja opetetaan lapsia puolustamaan kiusattua. Kaikissa varhaiskasvatusryhmissä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen tueksi laaditaan syksyisin toimintakauden alussa ryhmäkohtainen kiusaamisen vastainen suunnitelma, jossa huomioidaan oman lapsiryhmän lapset ja ryhmädynamiikka. Kyseiseen suunnitelmaan kirjataan myös lasten

huoltajien näkemys ilmiöön liittyvistä asioista. Ryhmäkohtaista suunnitelmaa arvioidaan sekä päivitetään aina tarvittaessa toimintakauden aikana tiimipalavereiden yhteydessä. Keväällä toimintakauden päättyessä arvioidaan ja päivitetään ryhmäkohtaisen suunnitelman lisäksi myös laajemmin koko kiusaamisen vastainen suunnitelma. Ryhmäkohtaisen suunnitelman lomake löytyy kiusaamisen vastaisen suunnitelman liitteeltä.

Pienten lasten ryhmissä kiusaamisen vastaisessa toimintakulttuurissa pääpaino on sen ehkäisyssä, mutta jos kiusaamista tapahtuu puututaan siihen aina välittömästi. Kiusaamiseen puuttumisen keinot valitaan tilanteen mukaan ja puuttuminen edellyttää lasten tuntemista, yhteistyötä lasten huoltajien kanssa sekä kasvattajilta tilanteen havainnointia lapsiryhmässä. Laihialla kiusaamistilanteiden havainnointiin on laadittu oma lomakkeensa, joka löytyy kiusaamisen vastaisen suunnitelman liitteeltä. Kiusaamisen puuttumisessa keskitytään myönteisiin toimintatapoihin ja huomioidaan se, että myös kiusaaja tarvitsee apua ja empaattista kohtelua, ei vain kiusattu. Pieni lapsi ei vielä välttämättä ymmärrä oman toimintansa vaikutuksia toista kohtaan ja usein kiusaaminen on opittu tapa. Pienten lasten ryhmissä puuttumisen yksi tärkeä lähtökohta onkin opettaa lapsille sinnikkäästi yhä uudelleen hyviä kaveri- ja tunnetaitoja.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt 3.2

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, **inkluusiivinen**, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden

näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten **saatavilla ja** käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, **ikätasoisia, pedagogisia** ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet **ja mielenkiinnonkohteet**. **Teknologia** on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään **digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia **digitaalisia** laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa **sekä fyysiset että virtuaaliset** vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, **konsertteihin**, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Laihialla varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöjä kehitetään ja muokataan yhdessä lasten kanssa jatkuvasti niin, että ne ovat lapsia innostavia, rohkaisevia, kannustavia ja monipuolisia. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt jaetaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Fyysiseen ympäristöön kuuluvat mm. rakennetut tilat, pihaympäristöt, välineet, materiaalit, akustiikka, huonekalut, leikkivälineet ja ilman laatu sekä ergonomia. Psyykkiseen ympäristöön kuuluvat mm. ryhmän ilmapiiri, turvallisuuden tunne, tunteiden ilmaisu ja mahdollisuus osallistua sekä vaikuttaa. Sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat mm. mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa, yhteistyökyky, itseilmaisu, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen sekä toisten kunnioittava huomioiminen. Kasvattajat vastaavat siitä, että lapsiryhmän kaikkia kolmea oppimisympäristön ulottuvuutta ja lasten toimintaa sekä hyvinvointia niissä seurataan jatkuvasti. Lisäksi oppimisympäristön fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden tulee mahdollistaa lapsen osallisuus ja niiden tulee vastata lapsen ikä- ja kehitystasoa.

Onnistunut oppimisympäristö kannustaa lasta leikkimään, tutkimaan, pohtimaan, liikkumaan, toimimaan, ratkomaan ongelmia ja ilmaisemaan itseään. Sensitiivisen kasvattajan tuella ja ohjauksella oppimisympäristö houkuttelee lasta toimimaan, tutkimaan sekä oppimaan. Kasvattajien tuella ja ohjauksella onnistunut oppimisympäristö myös auttaa lasta löytämään itselleen sopivan haastavia tehtäviä. Oppimisympäristöjen ja lapsiryhmän tilojen tulee sopeutua sekä soveltua niin yksittäisen lapsen kuin koko lapsiryhmän tarpeisiin ja niissä tulee näkyä ”lapsen käden jälki”. Ympäristöt ovat lasten ympäristöjä ja ympäristön asiat tulee olla lasten tasolla, heidän tarpeidensa mukaisia sekä lapsille suunniteltuja.

Varhaiskasvatuksen kasvattajien tehtävänä on, että oppimisympäristöissä on mahdollisuus rakentaa erilaisia leikkejä. Varhaiskasvatussyksikön hankittavat lasten leikki-, liikunta- ja muut välineet sekä materiaalit valitaan huomioiden kestävän kehityksen periaatteet. Lasten liikunta- ja leikkivälineet ja esimerkiksi roolivaatteet, pelit sekä värikynät ovat lasten saatavilla ja lapsilla on mahdollisuus esittää omia ideoitaan/ajatuksiaan niiden hankintaan liittyen. Kasvattajat myös kiinnittävät huomiota siihen, että lapsia ohjataan ja kannustetaan huolehtimaan niistä asianmukaisesti. Leikkivälineitä voidaan kierrättää ja lasten mielikuvitusta rikastuttaa myös kasvattajien ja lasten yhdessä valmistamalla tai askartelemalla leikkivälineillä, kuten esimerkiksi tekemällä pahvisesta kenkälaatikosta pikkuautoille parkkitalon tai pehmoeläimelle nukkumapaikan tai askartelemalla kartonkista seinälle sairaalaleikkiin rekvisiittaa. Lisäksi toiminnassa voidaan käyttää ja lasten leikkejä rikastuttaa luonnonmateriaaleja hyödyntäen.

Varhaiskasvatuksessa käytetään lasten ikätaso huomioiden tieto- ja viestintävälineitä luontevana osana pedagogista toimintaa. Lasten kanssa tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin ja kokeillaan eri laitteiden toimintaa. Erylistä huomiota kiinnitetään pienten lasten digitaalisten välineiden, sovellusten ja ympäristöjen turvallisuuteen sekä lapsia niiden turvalliseen käyttöön ohjaamiseen ja opettamiseen. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia ja kannustetaan toteuttamaan omia ideoitaan sekä ratkomaan pulmia ja kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Tablettien ja esimerkiksi bee-bot -lattiarobottien avulla lapset voivat tutustua ohjelmoinnin ja matemaattisten taitojen alkeisiin sekä laajentaa oppimisympäristöään varhaiskasvatussyksikön ulkopuolelle. Välineitä voidaan hyödyntää lasten kanssa myös erilaisen tutkimisen sekä taltioimisen välineenä erilaisissa projekteissa.

Laihialla hyödynnetään oppimisympäristöinä myös varhaiskasvatussyksikön lähiympäristöä ja koko kunnan alueen retkikohteita sekä kulttuuri- ja liikuntapalveluita. Tällaisista esimerkkeinä ovat metsä- ja leikkikenttäretket sekä vierailut kirjastoon, museoon, liikuntahalleihin ja työpaikoille. Mahdollisuuksien mukaan varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä laajennetaan oman kunnan alueen ulkopuolelle ja hyödynnetään Pohjanmaan alueen erilaisia luonto-, retki- tai kulttuurikohteita, kuten esimerkiksi teatterivierailut Vaasan kaupunkiin, Merenkurkun alue ja Raippaluodon silta tai kotieläintilat. Lisäksi varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä on mahdollista rikastuttaa varhaiskasvatussyksikön ulkopuolisilla vierailijoilla, kuten lasten läheiset (esimerkiksi isovanhempien tai kummien vierailut/tapahtumat), kirjaston satutuokiot tai kiertävät teatteriesitykset.

Lapsiryhmän ja lasten tarpeista lähtevät muutokset oppimisympäristöihin tai toimintakäytäntöihin kirjataan lasten ja/tai ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmiin. Muutosten toteutumista seurataan sekä arvioidaan ja lapsiryhmien oppimisympäristöjen toimivuutta arvioidaan sekä kehitetään tiimipalaverissa keskustellen. Tiimin keskusteluissa ja oppimisympäristön kehittämisessä sekä arvioinnissa huomioidaan lasten havainnoinneista, lasten varhaiskasvatussuunnitelmista ja lasten mahdollisista tuen asiakirjoista nousevat lasten vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet ja tuen tarpeet. Lisäksi oppimisympäristöjen arvioinnissa voidaan hyödyntää lapsiryhmien ryhmävasuja.

Yhteistyö varhaiskasvatuksessa 3.3

Yhteistyöllä **edistetään** varhaiskasvatuksen **tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa**. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatustyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Laihialla varhaiskasvatuksessa lapsen huoltajien kanssa luodaan avoin, luotettava ja rehellinen ilmapiiri, jolloin saadaan luotua pohja hyvälle kasvatustyhteistyölle. Tavoitteena on molemminpuolinen kunnioitus ja luontevat vuorovaikutussuhteet. Päivittäiset keskustelut mahdollisuuksien mukaan lasta tuodessa ja hakiessa ovat tärkeitä hetkiä vaihtaa kuulumisia ja käydä dialogia lasten elämästä niin kotoa varhaiskasvatukseen kuin varhaiskasvatuksesta kotiin. Näillä keskusteluilla luodaan hyvää kasvatustyhteistyötä huoltajien ja varhaiskasvattajien kesken, edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteisiin pääsemistä, tuetaan pedagogista toimintaa sekä mahdollistetaan huoltajien osallisuus. Lapsen päivästä kerrotaan mahdollisimman kattavasti ja ruokailujen sekä nukkumisen lisäksi huomioidaan myös se, mitä lapsi on kokenut, tuntenut, oppinut ja oivaltanut varhaiskasvatuspäivän aikana. Hankalia tai vaikeitakaan asioita ei arastella ottaa puheeksi, vaan keskustellaan niistä sensitiivisesti, kehittävästi, arvostavasti ja rakentavasti. Lapsia kannustetaan myös itse kertomaan päivästään ja osallistetaan lapsi mukaan keskusteluun.

Varhaiskasvatustyöryhmän johtajan viestintävastuulla on koko varhaiskasvatustyöryhmää koskevien asioiden viestintä, kun taas ryhmän kasvattajien vastuulla on lapsiryhmän sekä yksittäisen lapsen asioista tapahtuva viestintä. Varhaiskasvatustyöryhmän johtajan johdolla määritellään varhaiskasvatustyöryhmän

sikön huoltajien kanssa viestimisen tavat ja ryhmän kasvattajien vastuulla on varmistaa, että viestintä tavoittaa kaikki lapsiryhmän perheet. Laihialla viestinnässä tärkeänä välineenä on Daisynet, jonka käyttöön huoltajat opastetaan heti varhaiskasvatuksen alkaessa. Daisynetissä varataan lasten hoitoajat ja tiedotetaan varhaiskasvatuksen asioista sekä ryhmien toiminnasta. Lisäksi yhteyttä pidetään yllä myös tekstiviestien ja puheluiden avulla sekä mahdollisuuksien mukaan sähköpostien välityksellä.

Huoltajien kanssa aloitetaan kasvatusyhteistyö jo siinä vaiheessa, kun huoltajat hakevat lapselle varhaiskasvatuspaikkaa. Yhteistyötä tehdään myös siinä vaiheessa, jos lapsi vaihtaa varhaiskasvatuspaikkaa tai siirtyy esiopetukseen. Näistä tarkemmin luvussa *Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua*. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan Laihialla Daisymanageriin lapsen huoltajien kanssa yhteistyössä ja nämä ovatkin tärkeitä toimintaa ohjaavia keskusteluja sekä huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön muotoja. Lapsen varhaiskasvatuskeskustelun avulla voidaan lisätä niin huoltajan kuin lapsen osallisuuden, kuulluksi tuleminen ja vaikuttamisen kokemuksia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta tarkemmin luvussa *Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma*. Yhteisen kielen puuttuessa lapsen huoltajien ja varhaiskasvattajien väliltä voidaan apuna käyttää esimerkiksi non-verbaalista viestintää, kuvia, digitaalisia välineitä ja tulkkipalvelua.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on varmistaa kaikkien perheiden mahdollisuus osallistua halutessaan heille sopivalla tavalla varhaiskasvatusyksikön toimintaan. Lasten huoltajille annetaan mahdollisuus vaikuttaa varhaiskasvatusyksikön ja lapsiryhmän toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen sekä arviointiin esimerkiksi päivittäisten kuulumisten vaihdon, lapsen varhaiskasvatuskeskusteluiden ja vanhempainiltojen yhteydessä. Tämän lisäksi tärkeässä osassa ovat lasten huoltajille säännöllisesti toteutettavat tyytyväisyyskyselyt. Tästä tarkemmin mm. luvussa *Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen*. Lasten huoltajia kannustetaan Laihialla myös perustamaan ja ylläpitämään esimerkiksi vanhempain toimikuntia, minkä kautta avautuvat uudenlaiset yhteistyön mahdollisuudet.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa **laadukkaan** varhaiskasvatuksen toteuttaminen **ja kehittäminen**. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². **Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.**

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi **muusta** opeuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, **katsomusyhteisöt kuten seurakunnat**, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös **lasten**neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁴

Laihialla varhaiskasvatuksessa kaiken monialaisen yhteistyön tavoitteena on lapsen etu sekä hänen kasvun, kehityksen ja oppimisen kokonaisvaltainen tukeminen sekä perheen tukeminen. Tavoitteena on, että ne tahot tekevät monialaista yhteistyötä, mitkä ovat läsnä lapsen ja perheen elämässä. Yhteistyön tavoitteena on tukea lasta ja perhettä kokonaisvaltaisesti välttämällä päällekkäisyyksiä sekä ristiriitoja. Tavoite on, että lapsi saa oikein kohdennettua tukea lapsen kehitys- ja ikätaso huomioiden. Tämän lisäksi tavoitteena on varhainen puuttuminen ja myös eheän tukiverkoston muodostaminen koko lapsuus- ja nuoruusajalle.

Laihialla tehdään tiivistä yhteistyötä varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen kesken, mihin kuuluvat päiväkodit, ryhmäperhepäivähoito ja perhepäivähoito. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Laihialla yhteistyötä toteutetaan esim. yhteisten tilaisuuksien, koulutuksien ja hankkeiden muodossa. Yhteistyö rikastuttaa pedagogista toimintaa, tukee positiivista ja avointa vuorovaikutusta sekä ilmapiiriä. Yhteistyö myös tasa-arvoistaa Laihian varhaiskasvatusta ja mahdollistaa varhaiskasvatuksen kehittämisen. Yhteistyö eri muodoissaan antaa mahdollisuuksia sekä lapsille ja kasvattajille että huoltajille. Eri tuomintamuotojen välinen yhteistyö ja kehittäminen voivat olla käytännössä esimerkiksi yhteisiä koulutustilaisuuksia, pedagogisia palaverieita, yhteistyötä/tiedonsiirtoa lapsen vaihtaessa varhaiskasvatuspaikkaa ja yhteisiä kuljetuksia (esimerkiksi retket) sekä muita yhteisiä ”tempauksia” tai kulttuuritapahtumia.

Tämän edellä mainitun yhteistyön lisäksi Laihialla varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä esiopetuksen, perusopetuksen, kirjasto- ja kulttuuripalveluiden, varhaiskasvatuksen yksityisten palveluntuottajien, eri järjestöjen ja urheiluseurojen, seurakuntien ja liikuntapalveluiden sekä Pohjanmaan hyvinvointialueen kanssa. Pohjanmaan hyvinvointialueen alaisuudessa toimivat varhaiskasvatuksen tärkeät yhteistyötahot kuten Laihian lastenneuvola, sosiaalipalvelut, terveys- ja sairaanhoitopalvelut sekä esimerkiksi puhe- ja toimintaterapiapalvelut.

Monialaista yhteistyötä varten on perustettu varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevä työryhmä. Työryhmän tehtävänä on kehittää monialaista yhteistyötä Laihialla siten, että lapsiperheiden palvelut sekä tuki olisivat kokonaisvaltaista, asioihin voitaisiin puuttua varhaisessa vaiheessa ja yhteistyö olisi matalalla kynnyksellä toimivaa luontevaa yhteistyötä lasten sekä perheiden edun mukaisesti. Kuka tahansa työryhmästä voi olla yhteydenottaja toiseen tahoon ja olla koolle kutsujana tarvittaessa. Pääsääntöisesti koolle kutsumisesta vastaa varhaiskasvatuksen järjestäjä. Työryhmä kokoontuu keran vuodessa, tarvittaessa useammin. Riittävä tiedonkulku tulisi varmistaa eri toimijoiden välillä.

Varhaiskasvatuksessa monialaista yhteistyötä tehdään aina voimassa olevien salassapito- ja tiedonsiirtosäädösten mukaisesti. Tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät lupa-asiat sovitaan varhaiskasvatusyksiköissä lapsen huoltajien kanssa erikseen. Tavoitteena on sujuva tiedonsiirto huoltajien, varhaiskasvatuksen ja monialaisen yhteistyön tahojen välillä. Tärkeitä nivelvaiheita tiedonsiirrolle

ovat esimerkiksi tilanteet, kun lapsi vaihtaa varhaiskasvatuspaikkaa, aloittaa esiopetuksen tai perusopetuksen ja kun lapsella ilmenee kasvun, kehityksen ja/tai oppimisen tuen tarpeita.

Varhaiskasvatuksen ja neuvolan välinen yhteistyö on tärkeää lapsen kokonaisvaltaisen kasvun sekä kehityksen tuen vuoksi. Neuvolan kanssa tehdäänkin varhaiskasvatuksessa säännöllisesti yhteistyötä lapsen ikävuositarkastusten yhteydessä. Varhaiskasvatuksessa päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettajat tekevät 4 -vuotiaan laajaan ikätarkastukseen liittyvän LENE -testin (leikki-ikäisen neurologisen kehityksen testi) ja toimittavat testiin liittyvän testilomakkeen ja sen liitteet neuvolaan, käytyään ne ensin läpi yhdessä lapsen huoltajan kanssa. LENE -testin lisäksi lapsen 4 -vuotisneuvolaan toimitetaan varhaiskasvatuksesta erillinen lomake "Viesti varhaiskasvatuksesta 4 -vuotisneuvolaan", jonka sisältöön varhaiskasvattajat myös tutustuvat yhdessä lapsen huoltajan kanssa ennen neuvolaan toimittamista. Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa olevien lasten 4 -vuotiskätarkistukseen kuuluva LENE -testi tehdään neuvolassa. Perhepäivähoitajat täyttävät neuvolaan lomakkeen "Viesti varhaiskasvatuksesta 4 -vuotisneuvolaan" ja tutustuvat sen sisältöön yhdessä lapsen huoltajien kanssa, minkä jälkeen huoltajat toimittavat lomakkeen neuvolaan.

Lisäksi varhaiskasvatuksesta niin päiväkodeista, perhepäivähoidosta kuin ryhmäperhepäivähoidosta, on mahdollista tarvittaessa toimittaa huoltajien mukana lapsen 3- ja 5 -vuotiskätarkistuksiin neuvolaan "Viesti varhaiskasvatuksesta neuvolaan". Lisäksi varhaiskasvatuksesta lapsen oman ryhmän kasvattaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voivat olla tarvittaessa yhteydessä neuvolaan lapsen asioissa huoltajien suullisella tai kirjallisella luvalla. Jos kyseessä on lapsen etu, niin neuvolaan voidaan olla yhteydessä myös ilman huoltajien lupaa. Varhaiskasvatuksesta voidaan myös soittaa neuvolaan ja pyytää konsultaatiota puhumatta lapsen nimellä. Neuvolasta voidaan soittaa varhaiskasvatukseen lapsen asioissa huoltajien luvalla.

Sosiaalihuoltolain 8§ mukaan on kunnallisten viranomaisten yhteistyössä seurattava ja edistettävä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia. Lapsen ollessa varhaiskasvatuksen piirissä, voidaan lapsen varhaiskasvattaja pyytää mukaan, kun arvioidaan perheen tarvetta sosiaalipalveluihin tai esimerkiksi lastensuojelutapauksissa. Erityisen tuen tarpeessa olevalla lapsella voi olla oikeus kuntouttavaan varhaiskasvatukseen, jonka myöntää erityishuollon johtoryhmä. Kuntoutusohjaus ja vaihtoehtoiset kommunikoinnin menetelmät (esimerkiksi tukiviittomaopetus ja kuvakansiot) ovat vammaispalvelun myöntämiä palveluja. Huoltajien luvalla sekä heidän kanssaan yhteistyössä voidaan sosiaalipalveluun ottaa yhteyttä ja keskustella nimellä lapsen asioista. Sosiaalipalveluun voidaan varhaiskasvatuksesta ottaa yhteyttä ja pyytää konsultaatiota myös puhumatta lapsesta tai perheestä nimellä.

Mikäli lapsi ja/tai perhe on sosiaalipalvelun asiakkaana, niin tarvittaessa varhaiskasvatus ja sosiaalipalvelu tekevät yhdessä huoltajien kanssa yhteistyötä lapsen kasvun, kehityksen, hoidon sekä oppimisen tukemiseksi lapsen edun mukaisesti. Varhaiskasvattajat ovat velvollisia tekemään huolen ilmauksen, mikäli varhaiskasvattaja huomaa huolen aiheita. Huolen ilmaus tehdään mielellään aina yhdessä huoltajien kanssa ja huoltajien luvalla. Jos huoltaja ei anna lupaa huolen ilmaukseen, on varhaiskasvattajan pohdittava, onko tilanne sellainen, että huolen ilmaus täytyy tehdä ilman huoltajien lupaa. Varhaiskasvattajat ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen lapsen tilanteen näin vaatiessa. Lastensuojeluilmoitukseen löytyy oma kaavake.

Laihian esiopetussuunnitelmassa on tarkemmin määritelty yhteistyö perusopetuksen kanssa, lapsen ollessa esiopetuksessa ja esiopetusajan jälkeen varhaiskasvatuksessa. Yhteistyötä tehdään koulujen erityisopettajien kanssa, esimerkiksi esiopetuksen yhteisöllisessä oppilashuoltotyöryhmässä.

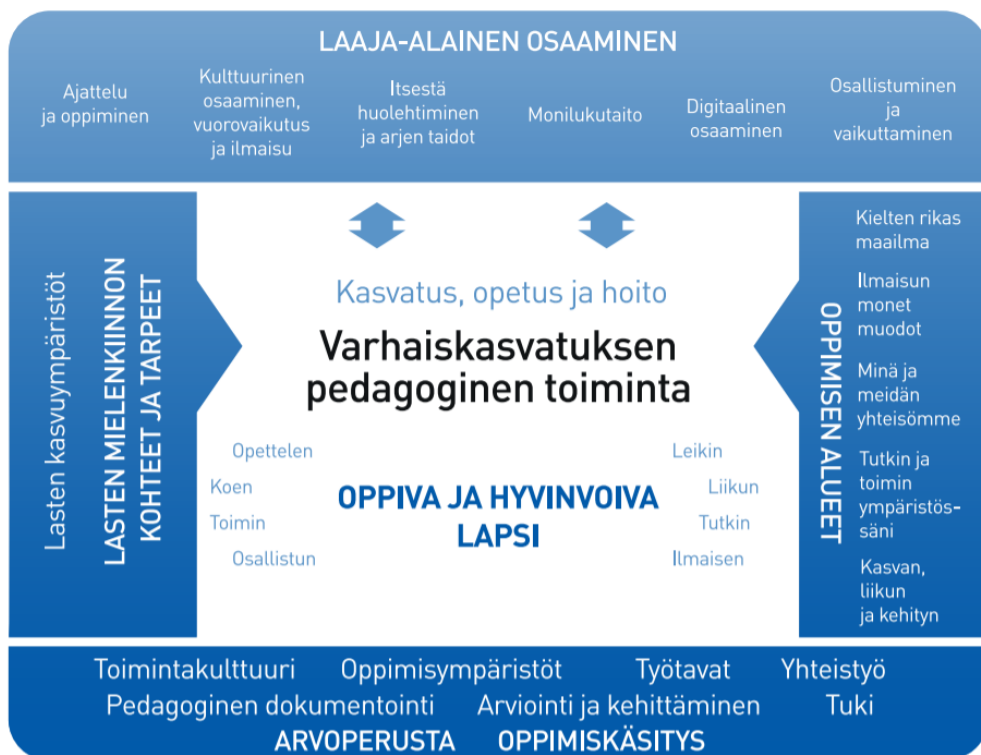
Laihian terveyskeskus kuuluu Pohjanmaan hyvinvointialueeseen. Terveyskeskuksen kanssa tehdään yhteistyötä tarvittaessa. Terveyskeskuksesta saadaan varhaiskasvatukseen mm. ohjeistusta tartuntataudeista, astmakoulutusta, informaatiota ja ohjeita eri epidemioista (täit, kihomadot, jne.) sekä konsultaatioapua lasten mahdollisiin lääkehoitoihin.

Laihiolla seurakunnista voidaan sopia käyntejä varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta voidaan tehdä käyntejä seurakuntiin, esimerkiksi evankelis-luterilaisen kirkon tilaisuuksiin (pääsiäiskirkko, joulukirkko). Tällöin huomioidaan tasa-arvoisesti lapsiryhmän eri elämänskatsomukset ja huoltajien kanssa sovitaan käytännöistä tilanteen mukaan. Kirjaston kanssa voidaan yhteistyötä toteuttaa käymällä kirjastossa ja sopimalla kirjaston henkilökunnan kanssa esimerkiksi satutunneista, kirjapake-teista tai muusta yhteistyöstä. Kunnan liikuntapalveluista vastaavien tahojen kanssa voidaan tehdä yhteistyötä esimerkiksi sopimalla liikuntahallien käytöstä. Mahdollisesti yhteistyötä voidaan tehdä eri järjestöjen kanssa. Lisäksi aktiivista yhteistyötä tehdään myös kiinteistöhuollon, ruokahuollon ja siistijöiden kanssa. Yhteistyömuotoja eri tahojen kanssa kehitetään ja toimintaa toteutetaan lapsi-ryhmän tarpeet sekä toiveet huomioiden.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

5.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys 4.1

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön **suunnittelema** toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Laihialla pedagoginen toiminta ilmenee kaikissa päivän tilanteissa; eteisessä, leikeissä, ulkoilussa, ruokailuissa, siirtymissä sekä muissa päivittäisissä tilanteissa. Pedagogisessa toiminnassa oleellista ovat tietoisuus, tavoitteellisuus sekä suunnitelmallisuus, se miksi jokin asia toteutetaan ja millä perusteella. Pedagogisen toiminnan kautta pyritään edistämään lasten laaja-alaista osaamista, oppimista ja hyvinvointia. Päiväkodissa pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta sekä seurannasta ja arvioinnista on vastuussa varhaiskasvatuksen opettaja. Mikäli ryhmässä on kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa, tulee kyseeseen jaettu vastuu. Vaikka pedagoginen vastuu toiminnan

suunnittelusta ja toteuttamisesta on varhaiskasvatuksen opettajalla, koko varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa toimintaa yhdessä. Varhaiskasvatus on suunnitelmallinen kokonaisuus, josta otetaan pedagoginen vastuu. Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa pedagogisen toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta vastuussa on perhepäivähoitaja/perhepäivähoidon ohjaaja.

Pedagoginen toiminta muodostuu toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevista osatekijöistä; lasten ideoista, lasten ja kasvattajien yhteisistä ideoista sekä kasvattajien johdolla suunnitellusta toiminnasta, mikä sisältää laaja-alaisen osaamisen, oppimisen osa-alueiden ja ryhmävarhaiskasvatussuunnitelman huomioimisen. Lisäksi toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut asiat sekä lasten huoltajien ideat ja toiveet. Lasten mielenkiinnon kohteet karotetaan ja osallisuutta lisätään esimerkiksi huomioimalla lasten vasut, tekemällä yhteistyötä huoltajien kanssa sekä olemalla lasten kanssa vuorovaikutuksessa.

Pedagogisessa toiminnassa pyritään myös projektimaisuuteen. Tällä tarkoitetaan sitä, että yhden aiheen parissa työskennellään pitkäkestoisemmin aihetta laajentaen. Suuri vastuu lasten mielenkiinnonkohteiden huomioimisessa on sensitiivisillä kasvattajilla. Heidän tehtävänä on havainnoida, kuunnella lasta sekä olla läsnä. Näin varmistetaan, että lapsen ajatukset ja ideat tulevat kuuluviin. Ideat tulee dokumentoida, jotta niihin voidaan palata. Pedagogisessa toiminnassa ei kuitenkaan ole kyse yksittäisten lasten toiveiden täyttämisestä vaan kaikkien ryhmän jäsenten näkemysten huomioimisesta.

Pedagogisen toiminnan seuranta ja arviointi toteutuu säännöllisesti arjessa. Jokainen varhaiskasvattaja suorittaa itsearviointia eli tarkastelee omaa toimintaansa ja käyttää tietoa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehittämiseen ja korjaamiseen. Itsearvioinnissa on tärkeää arvioida henkilöstölle ja kasvatustoiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Oleellista pedagogisen toiminnan seurannassa ja arvioinnissa on havainnointi ja dokumentointi. Havainnoinnin ja dokumentoinnin avulla tehdään pedagogista työtä näkyväksi ja sitä voidaan arvioida. Varhaiskasvatuksessa toteutettua pedagogista toimintaa peilataan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä laaja-alaiseen osaamiseen ja oppimisen osa-alueisiin. Seuranta ja arviointia voidaan toteutetaan päivittäisissä arjen keskusteluissa sekä tiimipalavereissa. Pohdinnan perusteella muokataan tiimin tulevaa pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Pedagogisen toiminnan seuranta ja arviointia toteutetaan myös keräämällä lapsilta sekä heidän huoltajiltaan säännöllisesti kerran toimintakauden aikana varhaiskasvatuksen tyytyväisyyskyselyn muodossa. Oleellinen osa pedagogisen toiminnan arvioinnissa ovat myös huoltajien kanssa käytävät varhaiskasvatuskeskustelut; niissä keskustellaan toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta sekä asetetaan uusia tavoitteita toiminnalle. Lapsilta pedagogisen toiminnan arviointia voidaan kerätä kuuntelemalla lasten palautetta meneillään olevasta toiminnasta tai keskustelemalla toiminnan jälkeen. Heiltä voidaan myös kerätä konkreettista palautetta esim. pyytämällä heitä laittamaan helmiä, nappeja tms. hymynaamoin varustettuihin purkkeihin.

5.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkauksessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös **lapselle annettavan tuen** tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä **toimintakulttuurin kehittämistä**.

Laihialla pedagoginen dokumentointi on keskeinen varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen työmenetelmä. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja käytetään työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden sekä menetelmien ja sisältöjen muokkaukseen lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaaviksi. Se toisin sanoen ohjaa sitä, mitä lasten kanssa varhaiskasvatuksen arjessa tehdään. Dokumentoinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksen ja mielenkiinnonkohteista, ajattelusta ja oppimisesta sekä lapsen tarpeista. Pedagogiseen dokumentointiin liittyy oleellisesti havainnointi. Varhaiskasvatuksen arjessa tehdyt havainnot dokumentoidaan, jolloin niihin voidaan palata ja niitä voidaan käyttää varhaiskasvatustoiminnan tukena. Pedagoginen dokumentointi onkin jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden tulkinta muokkaavat varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja päivitetään yhteistyössä huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa sekä tarvittaessa useammin. Samaa lapsen vasua täydennetään koko varhaiskasvatuksen ajan. Lisäksi laaditaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmien, lasten mielenkiinnon kohteiden sekä tarpeiden ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma. Ryhmävasu toimii pedagogisen toiminnan perustana. Varhaiskasvatuksen opettajalla on vastuu ryhmävasun laatimisesta. Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa ryhmävasun laadinnasta ovat vastuussa perhepäivähoitajat. Tarvittaessa perhepäivähoitajat voivat saada tukea ryhmävasujen laadintaan perhepäivähoidonohjaajalta ja/tai varhaiskasvatuksen johtajalta. Ryhmävasun toteutumista arvioidaan säännöllisesti tiimipalavereissa ja lapsilta sekä huoltajilta saatujen palautteiden perusteelta.

Oleellinen osa pedagogista dokumentointia on lapsen oma kasvunkansio eli ns. portfolio. Kansio luo kuvaa siitä, millainen lapsi on. Se kertoo lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta dokumentoiden muistoja koetuista asioista, toiminnasta ja tapahtumista. Sama kansio kulkee lapsen mukana koko varhaiskasvatuksen ajan. Kansio antaa arvokasta lapsikohtaista tietoa ja toimii tiedonvälittäjänä lapsen siirtyessä osastolta tai yksiköstä toiseen. Kansio tuo esille lapsuuden vaalimisen, lapsen arvokkuuden, yksilöllisyyden, lapsen oikeuden toimia ja kehittyä omana persoonanaan. Hyvä kasvunkansio on lapsen näköinen. Lapsi valitsee kasvunkansioon laitettavat työt (yhdessä huoltajan ja/tai kasvattajan kanssa) ja hänet otetaan mukaan kasvunkansion kokoamiseen. Varhaiskasvatuksessa kansiot pidetään lasten ulottuvilla. Kasvunkansio voi sisältää sekä kuvallista että kirjallista materiaalia. Kasvunkansion sisältöä voivat olla valokuvat, ääninauhat, tarinat, tehtävät, piirustukset, sadutukset, kertomukset, runot ja laulut, työt ja havainnot.

Lisäksi Laihian varhaiskasvatuksessa on mahdollista hyödyntää pedagogisen dokumentoinnin työkaluna esimerkiksi leikin ja kiusaamistilanteiden havainnointiin laadittuja havainnointilomakkeita. Kyseisiä lomakkeita voi käyttää niin ryhmän kuin yksilönkin havainnointiin.

5.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. **Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet **voivat olla** kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Laihialla työtapojen valintaa ohjaavat lasten osallisuus ja heidän vahvuudet, mielenkiinnon kohteet sekä tarpeet. Lapset otetaan taitojensa ja kykyjensä mukaisesti mukaan varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun ja työtapojen valintaan. Kasvattajat tukevat lasten osallisuutta keskustelemalla lasten kanssa ja havainnoimalla lapsia sekä heidän leikkejään. Lasten osallisuutta pyritään tukemaan

myös tekemällä tiivistä yhteistyötä lasten huoltajien kanssa, käyttämällä erilaisia kuvia päivän eri tilanteissa sekä havainnoimalla lasten sanattomiakin viestejä, kuten kehonkieltä, erilaisia tunnetiloja ja aloitteita.

Parhaiten lapset saavat oman mielipiteensä kuuluviin pienryhmätoiminnassa, joka onkin Laihialla yksi tärkeä osa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Pedagogiikan periaatteena on myös toiminnan kokonaisvaltaisuus. Lasten luovuutta ja mielikuvitusta rikastutetaan Monipuoliset toimintatavat sisältävät muun muassa leikkiä, liikkumista, tutkimista, kuvallista ilmaisua, draamaa ja musiikkia. Tieto- ja viestintäteknologiaa, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa resurssien mukaan. Lapsia kannustetaan itse tekemiseen ja toimimiseen sekä tutkimiseen. Lapsia kiinnostavia ilmiöitä ihmetellään, tutkitaan, kysellään ja oivalletaan yhdessä. Kasvattajat tarjoavat lapsille mahdollisuuksia kokeilla ja harjoitella erilaisia työtapoja resurssien mukaan niin ryhmissä, pareittain kuin itsenäisesti. Varhaiskasvattajat arvioivat ja kehittävät varhaiskasvatuksen työtapoja yhteisissä pala-vereissa. Työtapojen valinnassa otetaan myös huoltajilta ja lapsilta saatu palaute mahdollisuuksien mukaan huomioon. Lisäksi erilaiset suositukset, kuten esimerkiksi varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, huomioidaan työtapojen valinnassa.

5.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota **kai-kille** lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi

rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit **sekä** digitaaliset välineet **ja sovellukset** tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Laihialla varhaiskasvatuksessa leikki on keskeinen toimintatapa. Lapset eivät leiki oppiakseen, mutta oppivat leikkiessään. Leikkiessä lapsella kehittyvät kielelliset taidot, syy-seuraussuhteiden ajattelu, joustava yhdisteleminen, luova ajattelu, ongelmanratkaisutaito ja kyky erottaa ulkoinen todellisuus leikistä. Leikkiessään lapsi oppii esineiden käsittely- ja toimintatapoja, yhteistoimintaa ja sääntöjä sekä tunteiden säätelyä. Leikki voi parantaa lapsen luottamusta itseensä ja omiin kykyihinsä. Leikki opettaa ymmärtämään moraalialia ja arvoja sekä opettaa vastaanottamaan empatiaa toisilta leikkijöiltä. Leikkiminen kehittää lapsen mielikuvitusta, luovuutta ja sosiaalisia taitoja, kuten ristiriitatilanteissa neuvottelemista ja toisten ymmärtämistä. Leikeissä lapsi harjoittelee oppimiaan asioita ja saa vahvistusta taidoilleen sekä tiedoilleen.

Varhaiskasvatuksessa leikille varataan riittävästi aikaa ja lasten leikki saa näkyä sekä kuulua. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Kasvattajien tehtävänä on turvata leikin edellytykset sekä ohjata leikkiä. Kasvattajien rooli leikkitalanteissa vaihtelee tavoitteiden ja tilanteen mukaisesti. Aikuisen rooli voi olla leikkiin heittäytyjä, aktiivinen osallistuja, leikkiryhmien muodostaja tai leikkirauhan, -paikan ja -ajan turvaaja. Kasvattajien tehtävänä on myös havainnoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi tarjoaa mahdollisuuden saada tietoa lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Saatua tietoa voidaan hyödyntää pedagogisen toiminnan suunnittelussa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu myös henkilöstön keskinäinen yhteistyö ja vuorovaikutus lasten huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Inklusiivisten periaatteiden mukaisesti varhaiskasvattajat tukevat ryhmän lasten leikkejä, vertaissuhteiden syntymistä ja vaalivat lasten ystävyyssuhteita. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen ja toimimaan ryhmän jäsenenä. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen. Varhaiskasvattajien läsnäolo leikkitalanteissa lisää lasten turvallisuuden tunnetta ja mahdollistaa leikin ohjaamisen sekä ristiriitojen selvittämisen.

Lasten leikkiä tukevia tärkeitä välineitä ovat lasten omat ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmat. Niiden avulla kasvattajat voivat esimerkiksi mahdollistaa monipuolisen ja pitkäkestoisen leikin, oppimisympäristöjen kehittämisen sekä saada leikkiä näkyväksi osaksi pedagogista toimintaa. Lasten leikkiä voidaan tukea myös käyttämällä ja muuntamalla leikkitaloja/oppimisympäristöjä monipuolisesti lasten mielenkiinnon kohteet ja leikit huomioiden, kannustamalla lapsia ilmaisuun, luovuuteen ja mielikuvituksen käyttöön sekä pienryhmätoiminnalla. Lapsille annetaan myös mahdollisuus vaikuttaa leikkiympäristöönsä ja leikkivälineiden hankintaan.

Varhaiskasvattajien tehtävänä on havainnoida, dokumentoida ja arvioida lasten leikkiä erilaisia havainnointivälineitä käyttäen, kuten esimerkiksi hyödyntäen erilaisia pelejä, digitaalisia välineitä sekä sovelluksia. Lisäksi kasvattajien yhteisten säännöllisten keskusteluiden avulla varmistetaan, että varhaiskasvatusyksikön tiloja ja välineitä käytetään monipuolisesti, yksikön leikkivälineet ovat tarkoituksenmukaisia sekä lasten saatavilla. Kasvattajan roolina on olla myös leikin mahdollistaja, joka luo lasten leikkeihin mahdollisuudet tarvittavilla materiaaleilla ja välineillä sekä kannustamalla lapsia kehittämään leikkiään.

5.5 Oppimisen alueet 4.5

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueilta. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuk-

nessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

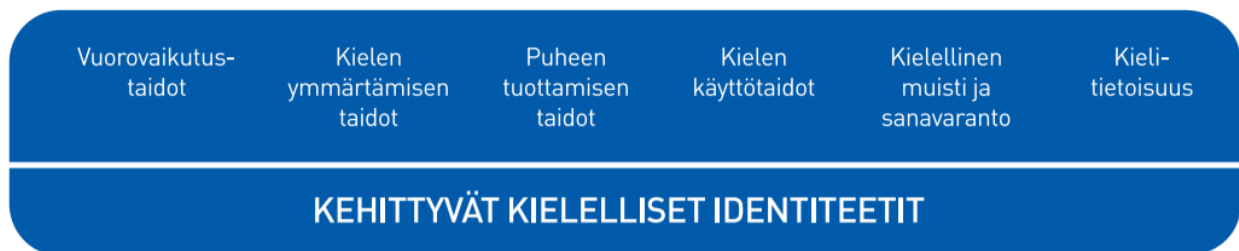
Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Laihian varhaiskasvatuksessa huomioidaan monipuolinen, oppimista edistävä sekä lasten mielenkiinnonkohteita huomioiva kieliympäristö. Kielen kehittymisen kannalta on tärkeää, että kasvattajat luovat turvallisen ja vuorovaikutukseen kannustavan oppimisympäristön sekä tunnistavat ja reagoivat myös lasten non-verbaalisiin viesteihin. Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan vuorovaikutukseen niin kasvattajien kuin toisten lastenkin kanssa. Kasvattajat sanallistavat ja mallintavat toimintaa selkeästi, kuvailevasti ja tarkasti sekä käyttävät puheen tukena kuvia, esineitä tai viittomia lasten erilaiset tarpeet huomioiden. Lapsille luetaan ääneen ja hyödynnetään monipuolisesti erilaista kirjallisuuden muotoja, kuten satuja, tarinoita, runoja ja lorukirjoja. Lukemisen lisäksi kielenkehityksen tukemisessa hyödynnetään monipuolisia menetelmiä, kuten loruttelua, lauluja, sadutusta ja tarinan-kerrontaa, sanaleikkejä ja sanojen ryhmitystä ja riimittelyä. Lapsen ympäristö suunnitellaan siten, että lapsi voi leikin avulla tutustua omaan kieleensä, kehittää sanavarastoaan ja harjoitella kielen

moninaisia taitoja muun muassa pelien ja leikkien avulla esimerkiksi rooli- ja nukketeatterileikkejä hyödyntäen.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada

esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisiin muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taide-teoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, **hienomotorisia taitoja**, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta **sekä muotoilua** harjoitellaan **lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla**. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi **muovailu, leikkaaminen, nau-laaminen, sahaaminen ja ompelu**. **Käsityöllisen ilmaisuuden** tavoitteena on tarjota lapsille **kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen** tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia **käsityön** tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten **kanssa** voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin kei-noin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kie-llelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta proses-sista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teat-terin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Laihian varhaiskasvatuksessa ilmaisuuden monien muotojen tavoitteellinen tukeminen edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista. Ilmaisun keinoin voidaan tukea muun muassa lapsen itsetuntoa ja lapsiryhmän yhteishenkeä, samanaikaisesti ryhmän ja yksilön toimintaa hyödyntäen.

Laihiolla varhaiskasvatuksessa musiikillista ilmaisua tuetaan tarjoamalla lapsille musiikillisia koke-muksia ja vahvistetaan lasten kiinnostusta musiikkiin ja näin tuetaan lasten luovuuden ja itseilmai-sun kehittymistä sekä rohkaistaan lapsia ilmaisemaan musiikin synnyttämiä ajatuksia ja tunteita. Mahdollisuuksien mukaan lapsia ohjataan kuuntelemaan ja erotelemaan erilaisia ääniä ja havain-noimaan ääniympäristöä, äänten voimakkuuksia, korkeuseroja ja kestoja. Leikinomaisen musiikilli-sen toiminnan kautta harjoitellaan liikkumaan musiikin tahdissa, taputtamaan ja rytmittämään sekä kokeillaan musiikkimaalausta. Musiikkia kuunnellaan ja sitä tuotetaan itse soittamalla soittimilla tai kehosoittimilla ja laulamalla. Mahdollisuuksien mukaan osallistutaan konsertteihin ja yhteisiin mu-siikkiesityksiin.

Laihian varhaiskasvatuksessa lasten kuvallista ilmaisua tuetaan antamalla mahdollisuus kokeilla ja tutustua monipuolisesti kuvataiteen tekemisen tapoihin, välineisiin ja materiaaleihin, kuten piir-täen, maalaten, askarrella, rakentamalla tai medialaitteita hyödyntäen. Lasten kanssa myös ha-vainnoidaan ja tutkitaan heidän teoksiaan ja tekemäänsä taidetta sekä rakennettua että luonnollista

ympäristöä lasten ikätaso huomioiden. Mahdollisuuksien mukaan vierailaan lähiseudun taidenäyttelyissä tai teemme lasten töistä itse näyttelyn.

Käsityöllisen ilmaisun kautta Laihian varhaiskasvatuksessa pyritään tarjoamaan mahdollisuus luovaan kokeiluun, tutkimiseen ja yhteiseen tekemiseen sekä antamaan oivaltamisen iloa työskentelestä, josta lapsi pystyy näkemään oman luovuutensa ja kädenjälkensä. Käsityöllisen ilmaisun muotoja ovat mahdollisuuksien mukaan mm. muovaileminen, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu lapsille soveltuvin osin tai tekniikoita voidaan luovasti yhdistellä.

Laihian varhaiskasvatuksessa rohkaistaan lapsia sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun työstäen yhdessä mielikuvitusta, kokemuksia ja havainnoituja asioita, leikkiä hyödyntäen. Ilmaisua voi olla suunniteltua tai spontaania ja siinä voidaan hyödyntää mm. lastenkirjallisuutta, sanataidetta, sirkusta, tanssia ja teatterin eri muotoja, mukaan lukien nukketeatteri ja roolileikit. Ilmaisun tavoitteena on antaa lapselle onnistumisen kokemuksia sekä myönteistä palautetta. Itsensä ilmaisemista harjoitellaan hiljalleen lapsen valitsemalla tavalla.

Minä ja meidän yhteisömmme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömmme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävytyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. **Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta.** Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylelle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohdaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Laihian varhaiskasvatuksessa koetaan, että varhaiskasvatuksen arjessa eettisen ajattelun taidot ovat läsnä joka hetki. Eettistä ajattelua tuetaan parhaiten arjessa eteen nousevien tilanteiden äärelle pysähtymällä, tilanteita sanoittamalla ja lasten omaa pohdintaa tukemalla. Lapset opettelevat henkilöstön tukemana kaveritaitoja, tunnetaitoja sekä yhdessä toimimista. Lasten kanssa luodaan ryhmän yhteisiä sääntöjä sekä tuetaan ja vahvistetaan ryhmän keskinäistä luottamusta ja yhteenkuuluvuutta. Monimutkaisemmista eettisistä asioista keskustellaan lasten ikä ja muut kehitykselliset asiat huomioiden. Tärkeää on korostaa, että aikuiset pitävät huolta lasten turvallisuudesta eikä lasten tarvitse ratkaista vaikeita asioita itsenäisesti. Eettisen ajattelun taitoja harjoitellaan ja tuetaan myös ohjatummissa toiminnoissa esimerkiksi kuvien, kirjallisuuden draaman tai vaikkapa kuvallista ja musiikillista ilmaisua hyödyntäen.

Laihian varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatus edellyttää henkilöstöltä luontevaa suhtautumista ja myönteistä kiinnostusta eri uskontoja ja katsomuksia kohtaan. Lapsen varhaiskasvatusryhmässä kunnioitetaan jokaisen perheen taustoja, katsomuksia ja arvoja sekä tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa luoden ymmärrystä kaikenlaista moninaisuutta kohtaan. Ryhmässä tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja uskontoihin kulloisenkin lapsiryhmän mukaisesti, esimerkiksi tutustumalla erilaisiin juhliin tai perinteisiin. Näin edistetään keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia koh-

taan sekä tuetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa ollessaan lapset voivat osallistua uskonnollisia elementtejä sisältäviin tilaisuuksiin, kuten evankelis-luterilaisen seurakunnan joulu- ja pääsiäiskirkkoon tai muihin seurakunnan järjestämiin tapahtumiin, mikäli lapsen huoltajat antavat siihen luvan. Mikäli huoltajat eivät toivo lapsensa osallistuvan uskonnollisia elementtejä sisältävään toimintaan, on ryhmässä huolehdittava, että lapsille tarjotaan vastaavaa rinnakkaista toimintaa. Tällöin on huolehdittava, että toiminta vahvistaa hyväksyvää yhteisöllisyyttä eikä aiheuta lapsille kokemuksia syrjään jäämisestä.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta lasten kanssa tarkastelemalla tuetaan heidän identiteetin kehittymistä. Lasten mielenkiintoa suunnataan historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden pohdinnassa ja käsitteilyssä työtapoina voidaan käyttää monipuolisesti erilaisia menetelmiä ja työtapoja. Vanhoista esineistä voidaan koota näyttelyitä ja entisaikaan voidaan tutustua leikkien ja tarinoiden kautta. Lisäksi isovanhempia voidaan osallistaa toimintaan. Tärkeää on myös pohtia, mikä on lapsen omaa historiaa. Erilaiset lähiympäristön tapahtumat, juhlat, tutustumis- ja vierailukäynnit sekä retket tarjoavat mahdollisuuksia tarkastella nykyhetkeä ja tutustua lähiyhteisön ja niiden jäsenten moninaisuuteen. Tulevaisuutta voidaan pohtia yhdessä lasten kanssa leikkien, tarinoiden ja ilmaisun eri muotojen kautta. Tulevaisuutta pohdittaessa rohkaistaan lasta tuomaan esiin omia haaveitaan ja tavoitteitaan ja hyödynnetään tätä myös pedagogisen toiminnan suunnittelussa.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tunteista. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. **On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväää elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.**

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan **digitaalisiin** laitteisiin **ja sovelluksiin** sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten oma-kohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja **ja muita arjen teknologisia ratkaisuja**, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Laihian varhaiskasvatuksessa luodaan pohja lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja herätetään kiinnostusta matematiikkaan. Toiminnan tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ilmeneviin matemaattisiin ilmiöihin vaihtelevissa ympäristöissä toiminnalli-

suutta tukien. Myös oppimisympäristöjen suunnittelussa, rakentamisessa ja muokkaamisessa kiinnitetään huomiota matemaattiseen ajatteluun. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan tiloja, suuntia ja ulottuvuuksia esimerkiksi kehollisen, kuvallisen ja käsityöllisen ilmaisun kautta sekä tutustutaan muotoihin, sijainti- suhdekäsitteisiin, määriin ja mittamiseen monipuolisia menetelmiä hyödyntäen.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on lapsen myönteisen luontosuhteen tukeminen sekä kestävä kehitystä tukeva ajattelu. Päivittäisessä toiminnassa huomioidaan kaikki kestävä kehityksen näkökulmat. Kulttuurisesti kestävä kehitystä edistetään arvostamalla sekä lapsen omaa kulttuuriperintöä että muita kulttuureita. Toiminnassa edistetään kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja ymmärrystä tuetaan lasten oman kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Sosiaalisesti kestävä elämäntapaa vahvistetaan opettamalla lapsille sosiaalisia taitoja, empatiaa ja yhteisöllisyyteen kasvamista. Ilman välittämistä ja toisten kanssa toimeen tulemistä ei voida rakentaa kestävä maailmaa. Ekologisesti kestävä elämäntapaa tuetaan monipuolisten ympäristö- ja luontokokemusten kautta ympäri vuoden. Päivittäinen ulkoilu, retket lähiluontoon ja metsään ja siellä tapahtuva ympäristön havainnointi ja toiminta ovat ympäristökasvatuksen lähtökohtia. Myös rakennettu ympäristö on osa ympäristökasvatusta ja onkin tärkeää pohtia, miten ympäristö on muokkautunut nykyiseen muotoonsa ihmisen toiminnan kautta. Taloudellisesti kestävä kehitystä edistetään hyödyntämällä toiminnassa kierrätysmateriaaleja sekä materiaalitonta työskentelyä ja uusiokäyttämällä materiaaleja. Lasten kanssa harjoitellaan sekä kierrättämisen että lajittelun taitoja päivittäisessä arjessa.

Teknologiakasvatuksen kohteena on koko ihmisen rakentama ympäristö, jossa teknologialla on keskeinen rooli. Teknologiakasvatuksen tärkeimpänä päämääränä ei ole pelkästään teknologisiin laitteisiin perehtyminen vaan myös niiden taustalla olevan ihmisen toiminnan korostaminen. Teknologiaan voidaan katsoa siis kuuluvaksi paitsi tieto- ja viestintäteknologia, myös esimerkiksi liikenne ja maa- ja metsätalous. Teknologiakasvatusta toteutetaan lapsen kiinnostuksen kohteita ja leikkiä hyödyntäen. Lasten kanssa havainnoidaan erilaisia arjen teknisiä ratkaisuja ja laitteita ja pohditaan esimerkiksi niihin liittyviä turvallisuusnäkökohtia. Päivittäisessä arjessa lapsia tuetaan huomioimaan erilaisia pulmia ja tilanteita ja keksimään niihin luovia ratkaisuja aikuisen tuella. Näin lapset pääsevät harjoittelemaan omien ideoiden toteuttamista erilaisia materiaaleja ja tekniikoita hyödyntäen. Leikkejä ja oppimisympäristöjä rikastetaan teknologisilla elementeillä ja yhdessä tutustutaan laitteiden ja lelujen toimintaperiaatteisiin. Teknologiakasvatuksessa huomioidaan sukupuolisensitiivisyys ja inklusiivinen näkökulma, jossa kaikkia lapsia tuetaan ja kannustetaan tutustumaan ja kokeilemaan erilaisia laitteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuurina. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. **Lasten ikä-tasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.** Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Laihian varhaiskasvatustoiminnan keskeisen osan muodostavat sekä ohjattu että lasten omaehtoinen liikunta. Oppimisympäristöjä muokataan monipuolista liikkumista tukevaksi ja liikuntavälineitä

pidetään lasten saatavilla sekä ulkona että sisällä. Päivittäisessä toiminnassa huomioidaan liikkumisen mahdollisuudet arjen eri tilanteissa, kuten leikissä, siirtymätilanteissa ja toiminnan rytmittämisessä. Liikkumisessa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia oppimisympäristöjä niin sisä- kuin ulkotiloissa. Lasten liikunnallisiin aloitteisiin vastataan ja liikkumisessa huomioidaan lasten mielenkiinnonkohteita. Tavoitteena on mahdollistaa myönteisiä liikuntakokemuksia kaikille lapsille ja huolehtia lasten riittävästä fyysisestä aktiivisuudesta. Opi Liikkuen -hankkeen myötä lasten ja perheiden liikkumista on lähdetty tukemaan Laihian varhaiskasvatuksessa aikaisempaa tietoisemmin ja tavoitteellisemmin. Huoltajien osallisuutta ja perheiden yhteistä liikkumista on vahvistettu erilaisten liikunnallisten tapahtumien ja tempausten avulla. Urheiluseurojen kanssa yhteistyötä on tiivistetty muun muassa lapsille suunnattujen lajitutustumisten kautta. Laihian kirjastoon on koottu liikunta- ja retkeilyvälinelainaamo, joka on kaikkien kuntalaisten käytössä. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan myös nykyiset varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset.

Ruokakasvatuksessa lasten myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen edistetään suhtautumalla ruokaan huomattavasti laajemmin kuin ravinnon tarpeen täyttämisenä. Lasten kanssa tutustutaan ruokien raaka-aineisiin ja alkuperään ja osallistutaan mahdollisuuksien mukaan ruoan kasvattamiseen, keräämiseen ja valmistamiseen. Ruokakasvatuksen tukena käytetään tarinoita, lauluja ja loruja sekä hyödynnetään eri tietolähteitä. Ruokaan tutustutaan eri aistein ja ruokailutilanteet luodaan turvallisiksi, miellyttäviksi ja kiireettömiksi. Ruokailutilanteet nähdään myös sosiaalisina oppimistilanteina, jotka tarjoavat mahdollisuuksia kohtaamiseen, kuulemiseen ja vuorovaikutukseen. Ruokakasvatuksen tukena käytetään valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin pohjautuvaa TEREVYTTÄ JA ILOA RUOASTA -varhaiskasvatuksen ruokasuositusta, joka löytyy verkkojulkaisuna.

Lasten terveyteen, seksuaalisuuteen ja turvallisuuteen liittyviä näkökulmia huomioidaan osana päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa. Hygieniaan liittyviin asioihin tutustutaan osana ruokailua ja WC-asiointia ja aiheeseen liittyvän kirjallisuuden kautta. Kehotunnekasvatukseen liittyviä asioita käsitellään lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Turvallisuusnäkökulmia huomioidaan esimerkiksi turvalliseen liikkumiseen ja liikennesääntöihin tutustumalla eri ympäristöissä liikuttaessa sekä hyödyntämällä aiheisiin liittyviä materiaaleja. Lapsille mahdollistetaan riittävä päivittäinen lepo ja huomioidaan lasten yksilöllinen unen tarve. Lapsen riittävä lepo ja uni mahdollistaa uuden oppimisen ja opitun muistiin painumisen, tasapainoisen tunne-elämän ja tarvittavan kasvuhormonin erittymisen.

5.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia 4.6

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁶ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatus-

suunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁷. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja **pedagogisesti suunniteltuna** kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä **erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa**. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. **Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua**

ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. **Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.**

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielenään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä.

Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Laihian varhaiskasvatuksessa kaikki kielet ja kulttuurit nähdään yhtä arvokkaina. Jokaiselta varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluvalta edellytetään kieli- ja kulttuuritietoista toimintatapaa kaikissa arjen tilanteissa ja nämä toimintatavat koskevat kaikkia lapsia. Kieli- ja kulttuuritietoisessa kasvatuksessa ja opetuksessa suhtaudutaan arvostavasti jokaisen lapsen ja perheen kielelliseen ja kulttuuriseen taustaan. Päivittäistä toimintaa mukautetaan siten, että jokaisella on mahdollisuus rakentaa identiteettiään omista lähtökohdistaan käsin. Lapsen kieleen ja kulttuuriin liittyvää pääomaa tuodaan tietoisesti osaksi kaikkia oppimistilanteita. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee monikielisten lasten suomen kielen oppimista yhteistyössä muun henkilöstön kanssa. Kieli- ja kulttuuritietoisten toimintatapojen tukena Laihialla käytetään Turun yliopiston, Opetushallituksen sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä vuonna 2020 julkaisemaa KieliPeda-työvälinettä, joka löytyy verkkojulkaisuna.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä käytetään aina tarpeen vaatiessa tulkkia. Näin luodaan edellytykset lapsen ja perheen tarpeita palvelevalle kasvatusyhteistyölle, jossa kaikki osapuolet tulevat kuulluksi ja ymmärretyksi. Mikäli huoltaja ilmoittaa väestökisterissä omaksi tai lapsensa äidinkieleksi ruotsin ja haluaa lapselleen täysin ruotsinkielistä varhaiskasvatusta, palvelu pyritään ostamaan kunnan ulkopuolisesta ruotsinkielisestä varhaiskasvatusyksiköstä.

5. Lapsen tuki 5

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁸. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut 5.1

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytystä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰¹.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰². Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰³ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁴.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁵. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁶. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁷. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁸. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁹, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Laihialla inklusiivisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin ja pedagogiikan jatkuva kehittäminen on perusta kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuen järjestämiselle. Inklusiivinen varhaiskasvatus on toiminnan järjestämisen arvoperusta ja ideologinen, kokonaisvaltainen ajattelutapa, jonka tavoitteena on jokaista lasta koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen, sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa osana ryhmää toimiminen ei edellytä, että kaikki lapset osaavat toimia samalla tavalla tai että kaikille lapsille riittää sama määrä tukea, vaan kukin lapsi saa tukea tarpeitaan vastaavalla tavalla.

Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisessä huomioidaan lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja oppiminen luomalla eheä polku ja jatkumo kolmiportaisen tuen periaatteiden mukaan varhaiskasvatuksessa ja siirryttäessä esiopetukseen sekä edelleen perusopetukseen. Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa lapsen tarvitsema tuki järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä joko kunnan omassa päiväkodissa, ryhmäperhepäivähoitokodissa tai perhepäivähoidossa tai

yksityisessä ryhmäperhepäivähoitokodissa. Pedagoginen tuki on vahvinta päiväkodeissa, koska siellä työskentelee koulutettuja varhaiskasvatuksen opettajia. Laihian kunnassa ei ole erillisiä varhaiskasvatuksen erityisryhmiä tai integroitua erityisryhmiä.

Laihialla työskentelee kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, joista toisen toimialueena on varhaiskasvatusikäiset lapset ja toisen esiopetusikäiset lapset. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat koordinoivat, suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat tuen järjestämistä yhdessä kunnallisten ja yksityisten varhaiskasvatusyksiköiden johtajien sekä lapsiryhmien henkilöstön kanssa.

5.2 Yhteistyö tuen aikana 5.2

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁰. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹¹

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹² Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹³

Laihialla huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön päivittäiset kohtaamiset ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ovat yhteistyön perusta. Henkilöstö ylläpitää avointa, arvostavaa, monipuolista ja aktiivista vuorovaikutusta ja huolehtii siitä, että huoltajat saavat tietoa lapsen kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen opettaja sopii keskustelun huoltajien kanssa heti, kun huoltajilla itsellään tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita. Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan sekä muun varhaiskasvatushenkilöstön välillä on tärkeää. Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja kertoo huoltajille lapsen oikeudesta kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen sekä tuen keskeisistä periaatteista ja muodoista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa tai tuen suunnitteluryhmässä. Huoltajien kanssa sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁴.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatustalvelujen ja sairaalan tai muun **vastaavan tahon** keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁵. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁶.

Laihialla sosiaali- ja terveystalveluiden, erikoissairaanhoidon ja sosiaalihuollon erityistalveluiden henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, järjestämiseen sekä tuen vaikutusten seuraamiseen ja arviointiin. Monialaista yhteistyötä tehdään paikallistasolla Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalveluiden, kuten lastenneuvolan, lapsi- ja perhesosiaalityön, perheneuvolan ja vammaistalveluiden kanssa sekä yksityisten terapiatalvelutuottajien kanssa. Yhteistyötä tehdään myös erikoissairaanhoidon ja sosiaalihuollon erityistalveluiden kanssa. Näitä ovat Vaasan sairaanhoitopiirin lastenneurologian ja lastenpsykiatrian yksiköt sekä Eskoon asiantuntijatalvelut.

Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi huoltajien suostumuksella osallistua varhaiskasvatuksen edustajana myös muuhun lapsen asioita käsittelevään monialaiseen yhteistyöryhmään.

Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsella on oikeus pidennettyyn oppivelvollisuuteen, jos hänen ei ole mahdollista saavuttaa säädettyjä tavoitteita yhdeksässä vuodessa vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään useimmiten ennen oppivelvollisuuden alkamista eli ennen kuin lapsi täyttää 6 vuotta. Pidennetyssä oppivelvollisuudessa lapsella tulee olla myös päätös erityisestä tuesta. Huoltajia kuullaan liittyen pidennettyyn oppivelvollisuuteen ja erityisen tuen päätökseen. Huoltajat hakevat pidennettyä oppivelvollisuutta kirjallisesti ja liitteenä tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee Laihian sivistystalvelutaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksen perusteella. Erityisen päätöksen merkitään, että pidennetty oppivelvollisuus alkaa 1.8. sinä vuonna, kun lapsi täyttää 6 vuotta. Pidennetyssä oppivelvollisuudessa lapselle laaditaan HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma yhteistyössä huoltajien, henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Huoltajien valinnan mukaan lapsi aloittaa maksuttomassa, oppivelvollisuutta edeltävässä varhennetussa esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää 5 vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksessa.
- Lapsi aloittaa pidennetyt oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää 6 vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää 6 vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä hallinnollinen päätös

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa 5.3

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁷ ja tuen muodot¹¹⁸ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁰.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisen tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²¹.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²². Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁴.

Laihian varhaiskasvatuksessa lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki on aina yksilöllistä. Yleisessä tuessa tuen painopiste on kuitenkin ryhmätasoisessa pedagogisen tuen muodoissa, tehostetussa ja erityisessä tuessa lapselle annettava yksilöllinen tuki vahvistuu ja myös rakenteellisten tuen muotojen merkitys korostuu. Myös erityispedagogisen osaamisen rooli tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa vahvistuu tuen portaalta toiselle siirryttäessä.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki edellyttää aina yhteistyötä huoltajien kanssa. Tehostetussa ja erityisessä tuessa yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa korostuu. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja koordinoi monialaista yhteistyötä lapsen tuen aikana sekä vastaa yhteistyön järjestämisestä sekä tiedonsiirron toteutumisesta varhaiskasvatuksen siirtymävaiheissa ja lapsen siirtyessä esiopetukseen.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁵. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa **muodostettaessa** huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁶. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden

käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkeytykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaushoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaushoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Laihian varhaiskasvatuksessa lapsen tarvitsema tuki toteutuu ensisijaisesti osana lapsen vertaisryhmää. Tuen toteuttamisessa pedagogiset tuen muodot ovat ensisijaisia toimintatapoja, joita rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot tukevat ja mahdollistavat. Pedagogisten järjestelyiden tarkoitus on vastata kaikissa ryhmissä lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja turvata jokaisen lapsen osallisuus osana inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteita. Pedagogiset tuen muodot ovat muuntuvia, joustavia ja suunnitelmallisia pedagogisia työtapoja ja ratkaisuja, joilla ryhmän pedagogiikkaa muokataan tarkoituksenmukaisemmaksi ja jotka tukevat koko ryhmän oppimista ja hyvinvointia. Sekä pedagogiset, rakenteelliset että hoidolliset tuen muodot suunnitellaan niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla.

5.4 Lapsen tuen arviointi 5.4

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁷. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁸.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteelliset osastot osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä,

jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Laihian varhaiskasvatuksessa annettava tuki perustuu lapsen havainnointiin ja tuen tarpeiden ja sekä annetun tuen vaikuttavuuden arviointiin. Tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti ja tarpeen vaatiessa yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa muutetaan tai täydennetään arvioinnin pohjalta saadun tiedon mukaisesti. Myös kirjattujen tavoitteiden saavuttaminen täydennetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja samalla kirjataan mahdolliset uudet tavoitteet sekä pedagogiset tuen muodot, joilla niihin vastataan. Mikäli tuen tarve päättyy, tulee myös se kirjata selkeästi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana 5.5

Lapsen tarvitsema tuki **eli tuen taso, muodot** ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁹. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen **opettajaksi kelpoinen henkilö** ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. **Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa.** Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioidaessa (luku 1.3).

Tuen **tarvetta ja** toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan **tarpeen mukaan** vähintään kerran vuodessa **tai tuen tarpeen muuttuessa**¹³⁰. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan **lapsen muuttunutta tuen** tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. **Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.**

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³². Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa **varhaiskasvatuksessa** tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³³.

Laihiilla päiväkodeissa ja ryhmäperhepäivähoitokodeissa lapsen tarvitsema tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen kirjataan sähköisesti Daisymanagerissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Perhepäivähoidossa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja tuet asiat kirjataan paperiselle lomakkeelle. Tuen kirjaamisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa päiväkodissa. Ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa kirjaamisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä ryhmän henkilöstön kanssa. Päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on perehdyttää ryhmän muu henkilöstö lapselle kirjattuun tuen suunnitelmaan sekä huolehtia henkilöstön systemaattisesta sitoutumisesta päivittäiseen tuen toteuttamiseen. Tarvittaessa perehdytyksessä hyödynnetään varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista 5.6

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁴. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁵. Myös huoltaja voi hakea tehostetua tai erityistä tukea lapselle¹³⁶. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämävastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁷. Päätös on aina perusteltava¹³⁸. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁹.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁰.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴¹.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴². Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämävastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴³

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaistalvelulain mukaisista talveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatustalveluista tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Laihin varhaiskasvatustalveluissa lapselle annettavaan tehostettuun tai erityiseen tukeen tai tukitalveluihin liittyvien hallintopäätösten laatisemisesta, muuttamisesta tai kumoamisesta vastaa sen yksikön esihenkilö, jossa lapsen varhaiskasvatus järjestetään. Hallintopäätös perustuu lapsen varhaiskasvatustalveluista kirjattuun arviointiin tai muuhun lapsen oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin

liittyvään arvioon. Ennen päätöksen tekemistä lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa sekä lasta itseään kuullaan.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus 6

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Laihialla ei toistaiseksi järjestetä kunnallisena tai yksityisenä varhaiskasvatuksena vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta. Mikäli Laihian kunnassa tulevaisuudessa tällaista varhaiskasvatusta järjestetään, tulee sen järjestämisessä noudattaa lakeja, sopimuksia sekä valtakunnallista ja paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Vaihtoehtoista pedagogiikkaa tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta toteuttavan tahon on laadittava myös yksikkövasu, jossa pedagogiset erityispiirteet kuvataan tarkemmin. Laihialla perheiden arvoperusta kuitenkin otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja toteutettaessa. Jos lapsiryhmässä on esimerkiksi lapsi, joka ei saa osallistua evankelis-luterilaiseen seurakunnan järjestämiin tilaisuuksiin, lapselle järjestetään tilanteen mukaan muuta toimintaa.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa 7

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen 7.1

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁵. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja **lapsen** varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁸.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. **Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.**

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. **Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.** Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen **varhaiskasvatus**suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Laihian varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen seurannan ja arvioinnin käytäntöjä on kuvattu tarkemmin luvussa Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö kehittää ja arvioi toimintaansa säännöllisten tiimipalavereiden muodossa ja osana arjen toimintaa. Lisäksi mahdollistetaan ammatilliset keskustelut säännöllisten pedagogisten palavereiden muodossa. Niiden tarkoitus on työn kehittäminen, toteuttaminen ja arviointi. Henkilöstön kanssa kahdestaan tai pienryhmässä käydyt kehityskeskustelut toimivat myös paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi- ja kehittämisfoorumina.

Lapset otetaan mukaan varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen kuuntelemalla ja havainnoimalla heidän toimintaa, ajatuksia, toiveita ja tarpeita sekä keräämällä heiltä palautetta esimerkiksi erilaisten projektien tai toimintahetkien jälkeen. Huoltajille mahdollistetaan varhaiskasvatustoiminnan arviointi ja kehittäminen vuosittaisten kyselyiden kautta. Vastaukset julkistetaan varhaiskasvatusryhmittäin oman ryhmän huoltajille. Palautetta saadaan huoltajilta myös lapsen vasukeskusteluiden kautta.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti henkilöstön yhteisissä palavereissa, joissa käydään keskustelua vasun toimivuudesta ja pohditaan osa-alueita, jotka vaativat kehittämistä. Arvioinnin kokonaisuutta suunnitellaan etsien uusia tapoja arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta.